

UNIVERSITAT RAMON LLULL

FACULTAT D'EDUCACIÓ SOCIAL I TREBALL SOCIAL PERE TARRÉS

**PROJECTE SOBRE L'EDUCACIÓ SEXUAL DIRIGIT
ALS ADOLESCENTS TUTELATS QUE ES TROBEN
DINS D'UN CENTRE D'ACOLLIMENT**

EL CAS DEL C.A "ELS LLIMONERS"

TREBALLEM COM ESTIMAR (NOS)

Treball Final de Grau, 2021

Autora: Noa Sala Contijoch

Professors: Xavier Buscà Huertas i Jordi Enjuanes Llop

Grau en Educació Social

Curs Acadèmic: 2020-2021

Data lliurament: 20 de maig de 2021

Facultat d'Educació Social i Treball Social Pere Tarrés - URL

“El milagro romántico nos aísla de las demás: para el patriarcado no hay nada más peligroso que las mujeres unidas, alegres y empoderadas trabajando en equipo en busca del bien común.”

Coral Herrera

Escritora feminista

Resum

Treballem com estimar(nos), planteja el desenvolupament d'un projecte d'intervenció a partir de la fonamentació teòrica i operativa. Per tal d'abordar l'educació sexual en els adolescents tutelats que es troben en un centre d'acolliment, d'entre catorze i setze anys. En el marc conceptual es contextualitza l'educació sexual i la vinculació que té amb l'adolescència. La necessitat de treballar des de l'educació social a partir de la metodologia coeducativa, concretament en l'etapa del cicle vital de l'adolescència, els afectes i els factors de risc que es troben en l'educació sexual. El projecte presentat està plantejat pels adolescents del Centre d'Acolliment Els Llimoners, dels catorze als setze anys. Després d'haver realitzat un diagnosi, s'ha detectat la necessitat de treballar l'educació sexual, a partir de la intervenció educativa.

Paraules clau: *Educació sexual, adolescència, adolescents tutelats, intervenció educativa, educació social.*

Resumen

Treballem com estimar(nos), plantea el desarrollo de un proyecto de intervención a partir de la fundamentación teórica y operativa. Para abordar la educación sexual con los adolescentes tutelados que se encuentran en un centro de acogida, de entre catorce y dieciséis años. En el marco conceptual se contextualiza la educación sexual y la vinculación que tiene con la adolescencia. La necesidad de trabajar desde la educación social a partir de la metodología de coeducativa, concretamente en la etapa del ciclo vital de la adolescencia, los afectos y los factores de riesgo que presenta la educación sexual. El proyecto presentado está planteado por los adolescentes del Centro de Acogida Els Llimoners, de los catorce a los dieciséis años. Después de haber realizado una diagnosis, se ha detectado la necesidad de trabajar la educación sexual, a partir de la intervención educativa.

Palabras clave: *Educación sexual, adolescencia, adolescentes tutelados, intervención educativa, educación social.*

Abstract

Treballeu com estimar(nos) sets out the development of an intervention project based on the theoretical and operational foundation. In order to address sex education with supervised teenagers who are in a foster home, between the ages of fourteen and sixteen. The conceptual framework contextualizes sex education and the link it has with adolescence. The need to work from social education based on the coeducational methodology. Specifically in the stage of the life cycle of adolescence, the affections and the corresponding risk factors. The project presented is proposed for adolescents of Reception Center *Els Llimoners*, from fourteen to sixteen years. After making a diagnosis, the need to work on sex education has been detected, based on the educational intervention.

Key words: *Sex education, adolescence, supervised adolescents, educational intervention, social education*

Sumari

Resum.....	3
Resumen.....	3
Abstract.....	4
1. Introducció i Justificació	9
2. Marc teòric i jurídic	13
2.1. Gènere i Sexualitat.....	13
2.1.1. Concepte de gènere	14
2.1.2. Patriarcat, Estratificació de gènere i Sexisme.....	15
2.1.3. Socialització de gènere, construcció social de la sexualitat i jerarquia del sexe	16
2.1.4. Violències de gènere	18
2.2. L'Educació Sexual Integral.....	21
2.2.1. Marc legal	21
2.2.2. Drets sexuals i Reproductius i les seves vulneracions actuals.....	24
2.2.3. Plantejament educatiu a partir de la coeducació	25
2.2.4. L'educació sexual davant l'educació social.....	27
2.3. Adolescents	28
2.3.1. L'adolescència	28
2.3.2. Factors de risc i conductes de risc en els adolescents.....	30
2.3.3. Els adolescents tutelats	32
3. Diagnòstic.....	33
3.1. Detecció de les necessitats.....	34
3.1.1. Matrius del qüestionari	34
3.1.2. Resum sobre les necessitats per realitzar el projecte	38
3.2. Necessitats trobades.....	39
3.3. Ubicació de la recerca.....	41
3.3.1. Contextualització Institucional del Centre d'Acolliment <i>Els Llimoners</i>	41
3.4. Establiment justificat de prioritats.....	42

4. Formulació del projecte	44
4.1. Definició del projecte	44
4.2. Descripció:	44
4.3. Destinataris	45
4.3.1. Directes	45
4.3.2. Indirectes	45
4.4. Objectius	46
4.4.1. Objectiu general	46
4.4.2. Objectius específics	46
4.5. Línies d'acció	46
4.6. Pressupost i font de finançament	47
5. Planificació	47
5.1. Descripció de les diferents línies o programes d'acció	47
5.2. Unitats de programació	48
5.2.1. UD 1: Sexualitat – Coneguem-nos	49
5.2.2. UD 2: Rols de gènere – Mirem-nos	51
5.2.3. UD 3: Diversitat sexual, afectiva i de gènere – Observem-nos	53
5.2.4. UD 4: Mètodes anticonceptius, interrupció voluntària de l'embaràs, MTS – Cuidem-nos	56
5.2.5. UD 5: Consentiment i desig – Desitgem-nos	58
5.2.6. UD 6: Cicle menstrual – Escoltem-nos	60
5.2.7. UD 7: El coneixement del cos – Donem-nos	62
5.2.8. UD 8: Violència de gènere i amor romàntic – Estimem-nos	64
5.2.9. UD 9: Relaciones afectives – Relacionem-nos	67
6. Aplicació	69
6.1. Gestió i organització interna	69
6.1.1. Recursos materials	69
6.1.2. Recursos humans	69
6.1.3. Relacions internes	70
6.1.4. Relacions externes	70
6.2. Calendari i pla d'actuació	70

6.3. Pressupost/ Finançament.....	73
<u>7. Avaluació.....</u>	<u>74</u>
7.1. Avaluació inicial (diagnòstic) i de procés (unitat de programació).....	74
7.2. Avaluació del procés	76
7.2.1. Indicadors d'avaluació	76
7.2.2. Eficàcia	76
7.2.3. Eficiència	77
7.2.4. Efectivitat.....	78
7.2.5. Pertinència.....	78
7.2.6. Suficiència.....	79
7.3. Instruments d'avaluació	80
7.3.1. Qüestionari de satisfacció als participants (Avaluació final) (Annex E).....	80
7.3.2. Qüestionari final als educadors i educadores (Avaluació final) (Annex F).....	80
7.3.3. Qüestionari avaluació del procés (Avaluació del procés) (Annex D).....	80
7.3.4. Observació grupal i individual (Avaluació del procés)	80
7.3.5. SODA-MECA (Avaluació inicial) (Taula 2).....	81
7.4. Avaluació de resultats i impacte	81
<u>8. Conclusions</u>	<u>82</u>
<u>9. Bibliografia</u>	<u>84</u>

Sumari de figures:

Figura 1.- Esquema Sexe i Gènere.....	14
Figura 2.- Esquema de la dominació.....	16
Figura 3.- Esquema desigualtat de gènere.....	19
Figura 4.- Conductes de risc adolescents.....	31

Sumari de taules:

Taula 1.- Organigrama.....	71
Taula 2.- Instrument d'avaluació SODA-MECA.....	75
Taula 3.- Indicador d'avaluació Eficàcia.....	76
Taula 4.- Indicador d'avaluació Eficiència.....	77
Taula 5.- Indicador d'avaluació Efectivitat.....	78
Taula 6.- Indicador d'avaluació Pertinença.....	78
Taula 7.- Indicador d'avaluació Sufficiència.....	79

1. Introducció i Justificació

Educant a partir de l'educació sexual és clau per generar una adequada integració, donant suport a l'aprenentatge de la persona. Per tal de poder consolidar capacitats que ajudin a facilitar l'eliminació de les desigualtats a partir dels recursos educatius que es disposen.

El projecte s'emmarca en l'aprenentatge a partir dels coneixements propis, la realitat que ens envolta i l'experiència personal. Per tal de poder transformar la realitat social, a partir de l'educació sexual com a eina emancipadora, que genera voluntats socials.

Per què és necessari una educació sexual de qualitat? Perquè vivim i ens construïm dins d'una realitat sexuada, sent éssers sexuats i sexuals. Per tant, la informació que obtenim marcarà el desenvolupament de la nostra vida, fent així, que s'hagi d'emmarcar com a dret indispensable i imprescindible. Trobem també, l'acceptació i desenvolupament d'accions discriminatòries socialment en una mirada 'coitocèntrica', entenent les pràctiques sexuals pel plaer de l'home; heteronormativa, en la inferioritat de les orientacions sexuals dissidents o identitats de gènere que no s'entén en la dualitat d'home-dona i la mirada adultocèntrica davant la sexualitat, sent negada a la infància, amb rebuig a l'adolescència i ridiculitzada durant la vellesa. No s'entén com a una dimensió completa de la persona, la qual s'expressa en tots els espais al llarg de la vida, personal i relacional. Condicionada completament en el patriarcat, estructura la qual predomina l'autoritat de l'home davant els grups socials i les persones.

L'educació sexual és un interès natural, també una eina per transformar la realitat social, que es manifestarà en totes les esferes de la vida. Per tant en el desenvolupament d'aquest treball s'han buscat respostes per tal de potenciar les eines en els adolescents.

Aquest treball té un desenvolupament en tres apartats. Primerament s'exposa el marc teòric on hi ha un anàlisi jurídic, on s'analitzen i es documenten informacions i articles teòrics davant la formalització de l'educació sexual. En els documents s'engloba la teorització i contextualització de la sexualitat, l'educació sexual i de l'adolescència, amb la importància de realitzar l'aprenentatge de l'educació sexual en aquesta etapa del cicle vital. El segon apartat, és el diagnòstic realitzat a partir dels qüestionaris contestats pels adolescents del CA (Centre d'Acolliment) Els Llimoners, l'entrevista a una educadora social també d'aquest recurs i l'observació participant. Desenvolupant una detecció de

necessitats, ubicació i context del desenvolupament inicial del projecte. Desencadenant a la planificació i organització del projecte, a partir dels objectius detectats en l'emmarcament de la mostra i les línies d'acció. Desenvolupant les unitats didàctiques de les sessions plantejades i l'avaluació inicial, de procés i final, concreta del projecte. El tercer apartat respon a les conclusions extretes a partir del plantejament de tot el projecte.

La metodologia utilitzada que s'ha utilitzat és; primerament la recerca i anàlisi d'articles acadèmics i diverses fonts oficials, a partir d'una mirada científica i de caràcter acadèmic. Posteriorment, l'elaboració del marc contextual amb la síntesi conceptual davant la resposta plantejada del projecte a desenvolupar. Per tal d'ubicar la mostra diagnosticada, s'han realitzat deu enquestes anònimes a adolescents tutelats que viuen dins del CA Els Llimoners, entenent la seva concepció de l'educació sexual i la sexualitat. També una entrevista a una educadora social d'aquest centre, per analitzar la perspectiva professional i la mirada davant la intervenció educativa de l'educació sexual.

A partir dels resultats dels qüestionaris i l'entrevista, s'han realitzat un diagnòstic davant les necessitats presentades. Amb relació a aquesta detecció de necessitats, s'han planificat nou unitats didàctiques que emmarquen el treball de l'educació sexual amb els adolescents, utilitzant diferents eines didàctiques.

Els objectius d'aquest projecte d'intervenció les quals han facilitat un desenvolupament més precís del present document són:

Objectiu principal: Crear un projecte d'intervenció pels adolescents del CA Els Llimoners davant l'educació sexual.

Objectiu específic 1: Contextualització de l'educació sexual i la sexualitat a partir d'un emmarcament bibliogràfic científic i acadèmic.

Objectiu específic 2: Analitzar l'etapa del cicle vital de l'adolescència amb les concepcions que l'emmarquen.

Objectiu específic 3: Plantejament d'un projecte donant cobertura a les necessitats analitzades.

L'enquadrament i necessitat del projecte es justifica acadèmicament, professionalment i personalment.

Justificació acadèmica

Actualment en l'estudi del Grau d'Educació Social, no es contempla cap assignatura ni plantejament educatiu davant l'educació sexual. Sent, l'educació sexual, una eina holística per treballar moltes esferes de la intervenció educativa. El treball universitari de l'educació sexual en l'educació social aproximaria i visibilitzaria la necessitat de transformar la realitat social davant la perspectiva de gènere i les relacions interpersonals. Amb la responsabilitat de treballar-ho.

Justificació professional

Amb aquest plantejament es busca donar resposta a la falta de treball educatiu conjunt entre els centres d'atenció a la infància i adolescència. Entenent que els CRAE (Centre Residencial d'Atenció Educativa) i CA donen als infants d'entre zero i divuit anys un espai alternatiu del medi familiar inexistent. Això, genera que es desenvolupin dinàmiques educatives cap al menor al qual s'acull. Com bé s'exposa en el document Educador social i infància en situació de risc. L'atenció residencial a infants i adolescents de Catalunya, Marzo Arpón (2009), exposa les diferents funcions i responsabilitats educatives que l'educador/a ha de desenvolupar per treballar les necessitats de protecció de l'infant. S'estableixen unes estructures educatives, afectives i familiars, havent-hi una clara necessitat de treballar els diferents dubtes i situacions que es puguin trobar davant l'educació sexual en la seva vida.

Repensant metodologies, continguts i objectius davant les eines institucionals en que afecta l'educació sexual a partir d'una perspectiva completa, transformadora a partir del feminisme, l'ecologisme, l'antiracisme i l'anticapitalisme.

Justificació personal

Crec que l'educació sexual és un eix que lluita davant l'alineació de l'estructura patriarcal i la desigualtat de gènere. Per tant l'entenc personalment com una via feminista per treballar i educar a partir del pensament crític davant la societat actual i les pràctiques que desenvolupem, en com pensem i actuem. Per tant la necessitat d'afrontar l'educació sexual integral en la vida dels adolescents marca la construcció d'unes relacions personals i socials sanes i positives. Com a dona, veig necessària la implicació, responsabilització i

treball, per poder sentir-nos lliures i fortes, creant un teixit social fora de les estructures masclistes.

Si a les qüestions personals se'ls dona caràcter polític, l'educació sexual és l'eina política per excel·lència.

2. Marc teòric i jurídic

2.1. Gènere i Sexualitat

Butler (1990) en el llibre *El gènere en disputa* reflexiona davant la situació estructural que vivim respecte els conceptes que engloben el gènere, exposant que no hi ha cap idea clara envers aquesta construcció, sinó que són idees imitades segons els contextos personals, socials i culturals de cada persona viva. Afegeix que són un conjunt de pràctiques que es van reproduint col·lectivament imitant un model concret, que dona resposta a la idea d'home i dona, i on els cossos estan travessats per aquesta construcció, tot condicionant i estilitzant per donar resposta a uns comportaments lligats als mateixos.

Segons Macionis i Plummer (2011) el que interpretem culturalment sobre les qüestions masculines i femenines ha anat canviant al llarg de la història, de la mateixa manera que ho ha fet el context social. Algunes de les variacions segons el gènere és el significat cultural, que s'atribueix les interpretacions de les activitats sexuals de les persones, és a dir, la representació i significat cultural que se'ls dona.

Aquesta definició representa una part de l'ordenació de gènere que està instaurada en l'estructura de la societat. Cal subratllar que vivim en una masculinitat hegemònica, tal i com exposa Connell (1995), la qual vol justificar la percepció actual de la masculinitat que ve lligada a l'individualisme des de l'Edat Moderna. El concepte masculinitat es defineix, resumint, com les diferents maneres de ser home dins la societat.

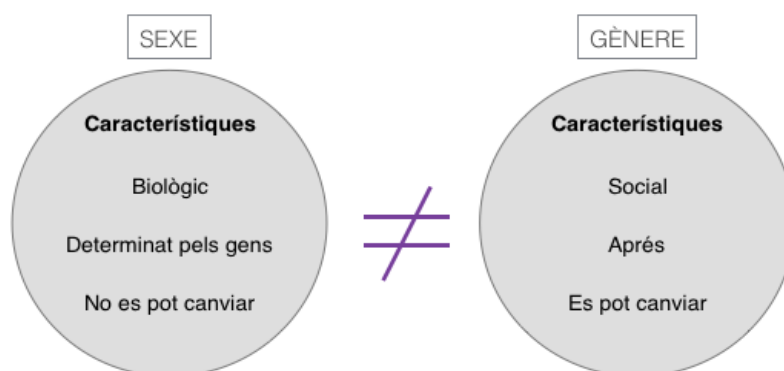
Relacionant-ho amb Butler (1990) mai trobarem un gènere complet ja que sortim de la normalitat que estem acostumats a imitar. Per tant, s'ha de trencar amb la continuïtat de reproduir aquestes dinàmiques per poder evolucionar. Resumint, no hi ha res darrere el gènere, no hi ha cap veritat sobre aquesta construcció ni els conceptes que l'acompanyen, sinó que són repeticions significatives que ens marquen un patró de ser i fer.

Bourdieu (2000), en el seu llibre *La dominació masculina* defineix la construcció social de forma doble i jerarquizada de cos i òrgans sexuals, fet que genera una divisió social al complet, tant de l'activitat sexual, l'activitat sexual del treball, les violències, els rols, les actituds i els privilegis. Aquesta polarització és una construcció simbòlica, de valors i significacions que es corresponen a una voluntat de visió androcèntrica que té el món. Aquesta visió respon al concepte de sexe i gènere de ser un home, no només amb la idea fàl·lica, sinó tots els valors que corresponen a aquesta idea.

Per tant, tal i com podem veure a la figura 1, el sexe i el gènere no corresponen al mateix, de la mateixa manera desenvolupen unes accions i atribucions diferents. El sexe anatómic, per la seva banda, la trobem exposada com a la diferenciació biològica entre femella i mascle, s'hi troben sis components que ho emmarquen; (1) la composició cromosomàtica, (2) els òrgans reproductors, (3) els genitals externs, (4) els genitals interns, (5) els components hormonals i (6) les característiques sexuals secundàries.

Figura 1.

Esquema Sexe i Gènere

Nota. L'esquema presenta la comparativa entre sexe i gènere davant la construcció social. Extret de Alvarado Thimeos, J. (2015). Elaboració pròpia.

2.1.1. Concepte de gènere

S'associa el gènere als aspectes socials associats a les diferències sexuals dins la representació present en el context de la vida social. Aquest context, davant d'una idea personal identitària, respon a les relacions amb les altres persones i a les diferents tasques que es desenvolupen al llarg de la vida, les quals es distribueixen a partir d'una relació jeràrquica i de poder davant els recursos socials, en relació a la feminitat i la masculinitat.

2.1.1.1. La identitat de gènere

A partir de l'anàlisi de Macionis i Plummer (2011) es conceptualitza la identitat de gènere com un estat psicològic on la persona s'identifica amb el que s'atribueix a (ser) home o (ser) dona. Quan s'identifiquen els rols d'un gènere, però s'és d'un altre sexe, quan hi ha una no concordança establerta, s'anomena transsexualitat. Bornstein (1998) ens exposa la necessitat d'incloure el transgenerisme i l'estudi d'aquest, incorporant també els conceptes de travestisme i transsexualitat en la formació completa de gènere. En canvi, quan trobem una alineació entre

la identitat de gènere, el sexe anatòmic i el comportament relacionat amb aquest, és a dir, una concordança, s'exposa com a cisgènere, concepte que va incorporar Siguch (1991).

2.1.1.2. Rol de gènere

El rol de gènere representa l'aprenentatge tal i com es desenvolupa dins les pràctiques socials, identificades cap a un de concret. En el cas de l'estructura del binarisme de gènere, en canvi, trobem home i dona dins la representació social. Aquesta segons la cultura, o la mateixa pot variar, segons Macionis i Plummer, també podem trobar contrarietat entre la identitat de gènere i el rol de gènere establert. Per exemplificar-ho, seria: "Sóc un home, però em poso faldilla".

2.1.1.3. Representació de gènere

Aquesta, és la manera la qual la persona expressa la seva masculinitat o feminitat. La representació plantejada per West i Zimmerman (1987). Van contextualitzar que és una cosa que es fa, que és recurrent quan ens relacionem amb els altres, ja que és una construcció social que es desenvolupa en la interacció humana en el quotidià. Això fa referència a si es compleixen o no les expectatives socials que s'han exposat davant el gènere associat a la persona.

2.1.2. Patriarcat, Estratificació de gènere i Sexisme

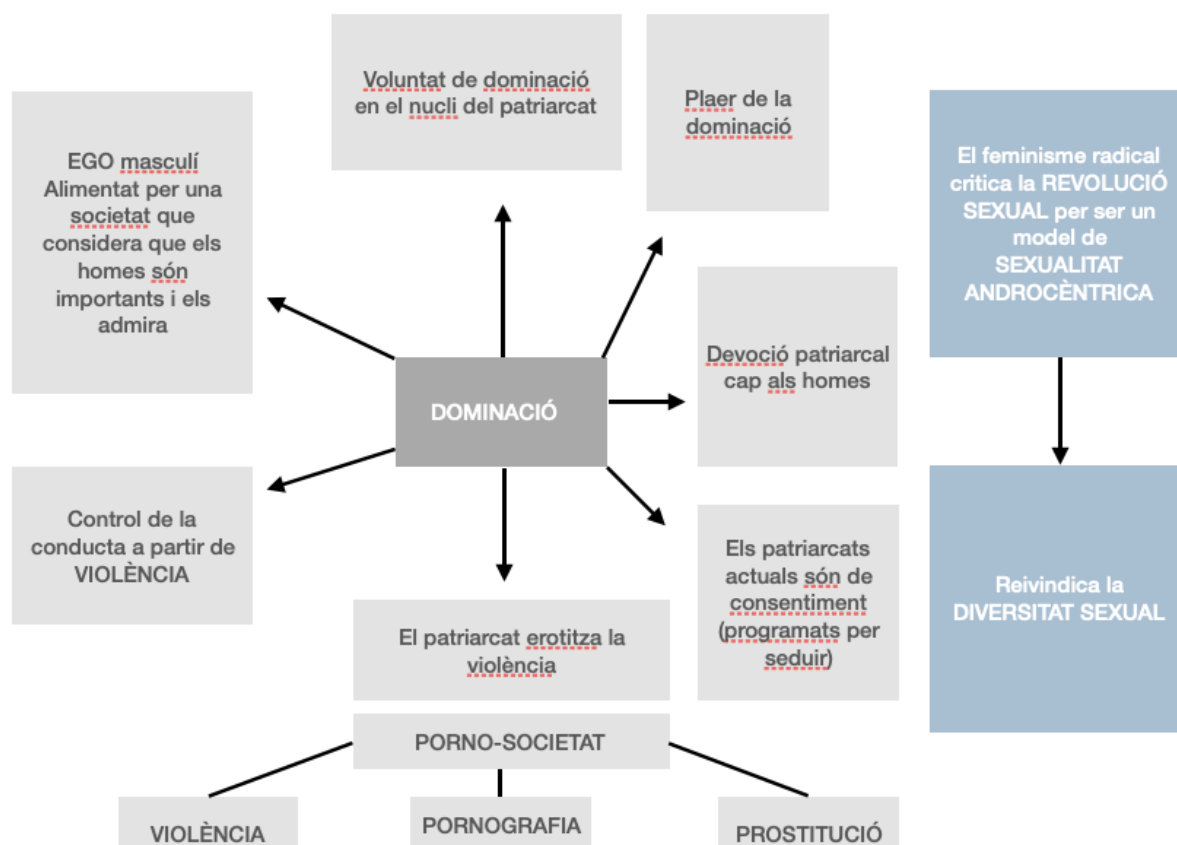
Partint de la base que el gènere és una organització social, segons Macionis, J. i Plummer K. (2011), l'estratificació de gènere és la manera la qual es distribueixen les riqueses el poder i els privilegis entre els dos sexes. Generant que la dona té menys riqueses que els homes. Per tant això ha creat un concepte la qual un sexe és superior a l'altre, el sexisme. Aquest concepte és el qual dóna suport al patriarcat. A partir de la idea de la superioritat innata dels homes, que legitima el domini cap a les dones.

El patriarcat, que desenvolupa una posició d'organització social en la qual la idea d'home. Respon al domini, opressió i explotació cap a la dona i la idea relacionada a la feminitat. És la manera d'organització establerta universal, que sempre està en constant transformació, hi ha varietat de privilegis i poders de la dona segons el lloc del món on es troba. La sociòloga, Walby S. (1990), exposa sis elements que componen el patriarcat; 1) La feina remunerada, on les dones reben menys diners que els homes. 2) La casa, on les dones es responsabilitzen més de les feines domèstiques i les cures dels fills. 3) L'estat, on les dones tenen menys accés als òrgans de poder. 4) La violència, on les dones tenen més probabilitats de patir abusos. 5) Sexualitat, on la sexualitat de la dona està valorada de forma negativa. 6) Per últim, la cultura,

on les representacions culturals de la dona als mitjans de comunicació i la cultura són tergiversats i condicionats l'acció dominant.

Figura 2.-

Esquema de la dominació

Nota. L'esquema exposa les idees principals del desenvolupament de les teories feministes al llarg de la història davant la dominació masculina. Extret de Amorós, de Miguel i Rocha (2018). Elaboració pròpia.

2.1.3. Socialització de gènere, construcció social de la sexualitat i jerarquia del sexe

Podem analitzar que la socialització de gènere té tres grans corrents teòriques, les quals donen resposta a la situació que ens trobem actualment.

2.1.3.1. Teories de l'aprenentatge social

El comportament representatiu del gènere, el qual l'aprenentatge es genera a partir del càstig, reforç i premi, segons quin comportament es desenvolupa. Segons el gènere, s'atribueixen bons i mals comportaments. Trobem comportaments acceptats i amb recompensa,

i per altra banda comportaments castigats i categoritzats com a dolents. Això desenvolupa el comportament condicionat per unes línies ja establertes de la societat segons les recompenses que tindrem.

2.1.3.2. Teories cognitives

Aquestes representen les diferències del gènere que són a partir de la categorització binària (la masculina i la femenina), on s'ordenen les experiències segons el que correspon socialment, en relació al que coneixem d'aquesta categorització. Segons Kohlberg (1981) se segueixen unes determinades etapes del coneixement, que generen la formació de les identitats i condicionen els contextos, el desenvolupant socialment el que coneixem davant el comportament masculí i femení.

2.1.3.3. Teories psicodinàmiques (Emoció)

Aquesta teorització està fonamentada a partir de les idees representades pel pensament psicoanalític. Plantegen que la identitat de gènere es desenvolupa com a resultat d'un procés estructural, emocional i inconscient, que sobretot està desenvolupada durant la primera infància. Hi ha diferències de gènere que es desenvolupen, com s'ha exposat, a l'etapa de la primera infància, a causa de la tensió emocional que es desenvolupa entre l'infant i els seus pares, mares o referent. Aquesta tensió emocional és fruit de l'estructura emocional de l'infant, que surt del conflicte entre l'amor de la mare i la por al pare. Si es desenvolupa correctament, generarà que hi hagi una idealització dels rols (en el nen el pare, en la nena la mare mare).

La construcció social de la sexualitat com bé diu Alvarado, J, E (2015) emmarca que les pràctiques de la sexualitat, els seus significats i representacions, tenen a veure a partir de les dimensions socials les quals es troben. Segons quina dimensió social pertoqui a la persona (generacions, sexe...) cada imaginari social es construeix en representació a aquest. Per tant la sexualitat no és només la part biològica de la persona, sinó que la construcció social i cultural també hi està involucrada.

En la línia d'emmarcament teòric del concepte de la sexualitat és fonamental considerar-la com una eina històrica i social. La sexualitat és dinàmica i canviant en la construcció de la societat, sent un dels elements més naturals de la vida social. Però també és el més susceptible a l'organització i control social, com exposa Weeks (1986). Aquest autor ens planteja que dins la societat, la cultura dona valor, per tant condiona al sexe i la sexualitat en representació d'aquest. Reconeixent per tant, que les estructures de poder són les determinants en els diferents models de sexualitat, que determinen el valor del cos.

La biologia condiona la sexualitat humana però s'ha d'entendre i considerar la sexualitat de manera natural, de la mateixa manera que una acció que té simbolisme cultural, a partir d'unes pautes i comportaments concrets.

Pastor (2004), analitza que són moltes les dones que es troben en posició de subordinació dins els espais de sexualitat, les dones han rebut discriminacions i connotacions, no només en la sexualització del cos i del plaer sinó de la preocupació i responsabilitat de l'acció sexual. No podem oblidar que la sexualitat va lligada a la dona, a l'embaràs i per tant a la reproducció humana.

2.1.4. Violències de gènere

En la perspectiva de la violència de gènere en un estudi sobre la Sensibilització i prevenció de la violència de gènere Sevilla, Ajuntament. (2011), analitza la desigualtat com a causa de violència de gènere. La visió encarada a la violència contra les dones a partir de la societat patriarcal. Com s'exposa a la Figura 2, s'està desenvolupant una dinàmica de desigualtat cíclica, des de la part biològica de l'ésser humà i l'assignació del sexe des d'una concepció binària d'home/dona. Aquesta desigualtat és l'origen de la diferència i en la construcció de gènere trobem les dinàmiques culturals, que són l'origen de la desigualtat. Aquesta desigualtat entesa com es planteja a l'estudi, que les dones es troben en una posició inferior a partir de la socialització de gènere, que s'ha reproduït entre homes i dones. Una estructura de domini que ha posicionat a la dona en un lloc de subordinació.

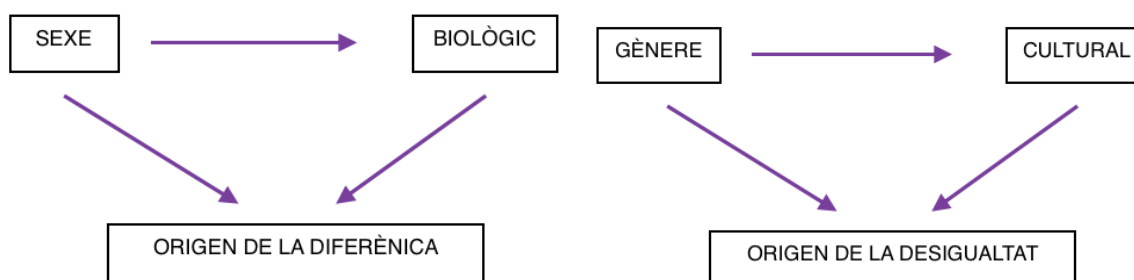
Seguint amb la definició de Sevilla, Ajuntament. (2011), la causa de la violència de gènere està relacionada pel sistema de poder patriarcal. En definitiva, la desigualtat de gènere afecta la dona només pel fet de ser-ho. Aquest eix de desigualtat deriva de l'assimilació de rols de gènere desiguals, que tenen uns valors social diferent segons el sexe, creant la dinàmica de poder. Són factors o elements de naturalesa estructural o social que han afectat la discriminació de la dona, generant limitacions en el seu desenvolupament, autonomia i seguretat davant la violència. Es construeix un fet social, depenent dels diferents factors es pot augmentar la probabilitat de trobar-se en un espai de violència.

L'article 1, de la Declaració sobre l'Eliminació de la Violència contra les Dones, de l'Assemblea General de les Nacions Unides (1993), exposa la definició i plantejament de la violència de gènere d'aquesta manera:

"A los efectos de la presente Declaración, por "violencia contra la mujer" se entiende todo acto de violencia basado en la pertenencia al sexo femenino que tenga o pueda tener como resultado un daño o sufrimiento físico, sexual o psicológico para la mujer, así como las amenazas de tales actos, la coacción o la privación arbitraria de la libertad, tanto si se producen en la vida pública como en la vida privada."

Figura 3.

Esquema origen de la desigualtat de gènere

Nota. L'esquema presenta el procés de la desigualtat de gènere. Bardón Álvarez, F., Cardona Palmer, À., de Poo Peña, D., Gimeno Mengual, I., González Rodríguez, M., López García, et al. 2013. *Guia de Corresponsabilidad*. Elaboració propia.

A partir de l'Article 3 de la Llei 13/2007, del 26 de novembre sobre les mesures de prevenció i protecció integral contra la violència de gènere, s'exposen els diferents tipus de violència de gènere. Partint de la base que la violència de gènere és un mecanisme de control social sobre les dones, que reproduceix i manté espais de domini.

Els diferents tipus de violència de gènere exposats com a centrals són; la física, la psicològica, la sexual i l'econòmica. Però les diferents tipologies de violència engloben molts més àmbits i espais socials, amb la necessitat de realitzar una lectura global i entenent a la dona en tots els espais de la seva vida.

L'informe Rompiendo Moldes, construir vida sin violencias machistas, Duran, Nardini (2021). Exposa:

"Las violencias machistas son la expresión más grave y demoledora de la cultura heteropatriarcal. Son unas de las manifestaciones más extremas de desigualdad, abuso de poder y de dominación de los hombres sobre las mujeres, adolescentes y niñas. Es un fenómeno que afecta a todas las mujeres en todas las etapas de su ciclo vital; un problema social, colectivo y político, que encuentra sus raíces en la estructura

heteropatriarcal que incide en las relaciones y en la construcción social de la feminidad y masculinidad. Además, dentro del concepto de violencias machistas también se encuentran las violencias LGTBIfóbicas"

La violència de gènere no és estàtica ni puntual, sinó que és una dinàmica social i estructural que prové de diverses desigualtats, que afecten relacions i identitats de les persones. Aquests eixos de desigualtat estan lligats entre ells, podem trobar l'edat, la classe social, religió, origen, entre altres eixos de desigualtat que poden estar travessats. S'ha d'entendre la violència de gènere, segons ens exposen Duran i Nardini (2021), com una qüestió des de la perspectiva interseccional. Aquesta mirada interseccional no és una construcció de moltes desigualtats separades, sinó que cada eix de desigualtat interacciona diferent en les estructures de posició social. Cada estructura té una representació de poder en la base de la societat per exemple en el capitalisme, el patriarcat, el colonialisme, el capacitisme.

Segons l'informe de Sexcat 2021, les experiències de violència més freqüents en l'adolescència concretament és la verbal i els tocaments (abús). Un 12,8 % no s'han pogut negar en una relació sexual no desitjada.

2.2. L'Educació Sexual Integral

L'educació sexual està plantejada per tal d'aconseguir una vida lliure d'accions no desitjades, amb una vida sexual més plena, que ajudi als infants i adolescents a poder disminuir els factors de risc davant les actuacions sexual, destacant sobretot en l'embaràs adolescent i les malalties de transmissió sexuals.

L'educació sexual ha obert controvèrsies al llarg de la història depenent de la societat i l'època. Bàsicament perquè forma part de la base de la perpetuació de l'espècie relacionada amb la pràctica i activitat sexual. Amb l'eix vertebrador de la societat patriarcal que ha condicionat les relacions sexuals a partir de l'expressió de domini de l'home cap a la dona. Aquesta educació sexual està relacionada a partir de les funcions biològiques, els valors socials, morals i les religions.

2.2.1. Marc legal

Des del moment històric que es va crear les Nacions Unides, s'ha treballat la igualtat de gènere, un eix de desigualtat emmarcat per la violència cap a les dones. En la Declaració dels drets Humans (1948), també hi podem trobar el treball i el posicionament davant l'igualtat de gènere. En el primer article d'aquest document fa referència a les llibertats de les persones de dret i iguals, dient:

"Todos los seres humanos nacen libres e iguales en dignidad y derechos y, dotados como están de razón y conciencia, deben comportarse fraternalmente los unos con los otros".

Podem analitzar que hi ha hagut un treball constant en molts països, per tal d'eliminar les violències per raó de gènere i reconèixer els drets i dignitats de les dones, per tal d'eliminar les diferents formes de discriminació que es desenvolupen dins la nostra societat. Trobem diferents organismes els quals han treballat per exposar i reconèixer aquesta desigualtat, com per exemple: La Declaració sobre l'eliminació de la violència contra la dona (1993), la Convenció sobre l'eliminació de la discriminació cap a la dona (CEDAW), L'ONU també l'any 2010, amb la creació de la part ONU Dones, l'entitat que desenvolupa un treball per la igualtat de gènere i l'empoderament de la dona (es troba en la Resolució 64/289).

A Espanya l'educació sexual ha estat condicionada per les diferents dinàmiques socials establertes, també han estat marcades segons el perfil polític de poder, on depenent del context varia l'enfocament de l'educació sexual..

El 2 de març de 2010, a l'Estat Espanyol es va aprovar la "Llei Orgànica de Salut Sexual i Reproductiva". On es van reconèixer els drets de la dona a decidir en quin moment de la seva vida volien optar per la decisió de la maternitat, reconeixent la llibertat de decisió. En aquell moment per tant, s'estableix el marc legal per realitzar la interrupció voluntària de l'embaràs. Aquesta llei contempla les qüestions referides a l'educació sexual, contemplant les accions referides a l'accés a una educació sexual adequada i de qualitat. Perquè les persones puguin tenir accés als mètodes anticonceptius corresponents i la disponibilitat dels serveis i programes de salut sexual i reproductiva. Sobretot en joves els quals és una eina de prevenció davant les malalties de transmissió sexual, els embarassos no desitjats, els avortaments i les primeres pràctiques sexuals.

El projecte de llei normatiu exposat anteriorment, es troba en el Títol I, del capítol III, en els articles 9 i 10. En aquest projecte de llei es plantegen algunes mesures d'implementació dins l'àmbit educatiu, per tal de treballar la formació sexual integral.

Aquests articles exposen com a objectius:

- 1) La promoció de la igualtat entre homes i dones amb especial atenció a la prevenció de la violència de gènere, agressions i abusos sexuals
- 2) El reconeixement i acceptació de la diversitat sexual
- 3) El desenvolupament de la sexualitat d'acord amb la personalitat dels joves
- 4) La prevenció de les malalties i infeccions de transmissió sexual i prevenció del VIH
- 5) La prevenció de l'embaràs no desitjat (Relacionat amb la Llei Orgànica de Salut Sexual i Reproductiva del 2010)

A partir d'aquest marc legal d'aplicació de l'educació sexual integral és obligatòria i va lligada a l'estructura legislativa que s'aplica en l'àmbit internacional; Convenció dels Drets dels Infants (1989), la Declaració Universal dels Drets Humans (1948), el Conveni Europeu de Drets Humans (1950), la Constitució Espanyola (1978), el marc judicial del Tribunal Constitucional i Suprem i el Tribunal Europeu de Drets Humans (1953).

En el context de l'Estat Espanyol, a partir de les anàlisis d'Alvarado (2013), s'evidencia que el camp de l'educació sexual i reproductiva no hi ha un consens social. Perquè hi ha una forta càrrega moral i ideològica, que genera que sigui impossible una transmissió neutral de la temàtica, ja que hi ha una antropologia i moral concreta que no tots els ciutadans comparteixen. Per tant en la matèria de l'educació sexual es poden reflectir les diferents posicions ideològiques que es troben en els diferents espais del poder públic. La importància de les diferents posicions

ideològiques van lligades amb les diferents creences religioses, on el vel cultural, les tradicions o cultures, condicionen l'aplicació de l'educació sexual integral.

Podem trobar dins la Constitució Espanyola, l'article 14, que exposa que la igualtat i no discriminació per raó de sexe, religió, opinió o qualsevol altra condició o circumstància personal o social.

També trobem dues lleis orgàniques que fan referència a l'educació sexual, primerament la Llei Orgànica 1/2004, que exposa les diferents mesures de Protecció Integral contra la Violència de Gènere. Seguidament trobem també en el marc espanyol, la Llei Orgànica 3/2007 que exposa l'acció que desenvolupa l'administració per la igualtat. A partir d'aquestes lleis podem veure la necessitat i responsabilitat social per fomentar l'educació sexual integral dins els diferents espais de la comunitat.

La Declaració Universal dels Drets Humans de 1948 retificada a l'Estat Espanyol l'any 1976, exposa en l'article 26 en relació amb la concepció del dret l'educació

“Tota persona té dret a l'educació. L'educació serà gratuïta, si més no, en el grau elemental fonamental. L'ensenyament elemental és obligatori. Cal que l'ensenyament tècnic i professional sigui generalitzat, i que s'obri a tothom l'accés als estudis superiors amb plena igualtat per a tots amb atenció al mèrit de cadascú.

“L'educació ha de tendir al ple desenvolupament de la personalitat humana i al reforçament del respecte dels Drets Humans i de les llibertats fonamentals. Ha d'afavorir la comprensió, la tolerància i l'amistat entre totes les nacions i tots els grups socials o religiosos, i la difusió de les activitats de les Nacions Unides per al manteniment de la pau.”

L'article 27 de la Constitució Espanyola de 1978 també exposa davant els drets educatius.

1. “Tothom té dret a l'educació. Es reconeix la llibertat d'ensenyament.
2. L'educació tindrà com a objecte el ple desenvolupament de la personalitat humana en el respecte als principis democràtics de convivència i als drets i a les llibertats fonamentals.”

Llei orgànica per a la igualtat efectiva de dones i homes de l'any 2007. Treballa per la prevenció de les conductes discriminatòries, analitzant els diferents àmbits on es desenvolupen les conductes discriminatòries dins la realitat social.

2.2.2. Drets sexuals i Reproductius i les seves vulneracions actuals

L'OMS (2006), va desenvolupar la necessitat d'educar en la sexualitat de les persones, creant i reconeixent els diferents drets sexuals. Es van desenvolupar a partir de l'Associació Mundial de Sexologia (WAS) i l'Organització Panamericana de la Salut (OPS), la delimitació de 8 drets Drets Sexuals i Reproductius.

- 1) Dret a la llibertat sexual
- 2) Dret a l'autonomia, seguretat i integritat sexual del mateix cos
- 3) Dret a la privacitat sexual
- 4) Dret a l'equitat sexual
- 5) Dret al plaer sexual
- 6) Dret a l'expressió sexual emocional
- 7) Dret a la lliure associació sexual
- 8) Dret a la presa de decisions davant la reproducció, lliure i responsable.

En l'informe del 2019 de l'Observatori de Drets Sexuals i Reproductius, elaboren una anàlisi que exposa la vulneració i reconeixements d'aquests drets. Que ofereix un espai de denúncia de la vulneració dels Drets Sexuals i Reproductius (DSIR) a Catalunya, a partir de les investigacions que han anat realitzant.

El reconeixement d'aquests DSIR està sent una lluita per la justícia social com bé es desenvolupa en l'informe, exposen que són drets atacats per tal de mantenir l'ordre econòmic i social. Plantejant la situació de vulneració de diferents drets sexuals i reproductius fent l'anàlisi i la transformació necessària. L'informe del 2019 de l'Observatori de DSIR la situació de vulneració del dret a l'avortament (Dret a la presa de decisions davant la reproducció, lliure i responsable), L'avortament a Catalunya, sent una de les intervencions més nombroses però tenint una realitat opaca. També destaquen en l'informe que a Catalunya és un dret garantit avortar però es produeixen vulneracions institucionals, sobre dones i persones embarassades. Més vulneracions com expressa l'Observatori de Drets Sexuals i Reproductius (2019), com la poca informació i objecció de consciència davant les dones que no disposen de targeta sanitària no poden avortar gratuïtament o les dones d'entre 16 i 17 anys que necessiten el consentiment dels tutors legals per tal d'avortar.

La vulneració del Dret a l'Educació Sexual s'expressa sobretot davant dels espais educatius on alguns casos no incorporen ni aborden l'educació sexual. Tot i que l'educació sexual sigui una competència obligatòria en l'educació formal.

En l'informe també exposen la realitat davant la dificultat per accedir a la RHA (Reproducció humana assistida) en dones LGTBI+, les quals es troben amb limitacions per poder accedir al sistema de salut públic o espais desiguals segons el territori en l'accés a la RHA.

També segons l'Observatori de Drets Sexuals i Reproductius (2019), hi ha limitacions institucionals per tal de poder desenvolupar els DSIR correctament.

Seguint amb la vulneració dels DSIR trobem les violències sexuals, i espais poc segurs davant la protecció de les víctimes que han patit violència. També les dones que pateixen violència obstètrica, la qual afecta directament a la integritat corporal, el dret a la salut i el dret a la informació en el moment on s'està embarassada o neix un infant. També s'analitza la dificultat a l'accés a la informació de les DSIR i els diferents recursos i professionals escassos.

2.2.3. Plantejament educatiu a partir de la coeducació

La unió de la pràctica educativa amb la coeducació, a l'hora d'intervenir juga un paper important en la posició situacional de cada context. Ja que cada context cultural està marcat per la interpretació dels sexes, a partir de la realitat canviant podem incidir en la transformació d'aquesta realitat social. Aquest plantejament de l'acció coeducativa per part de Vargas (2011), planteja el treball davant l'acceptació de la presència dels dos gèneres per tal de generar enriquiment col·lectiu. En comptes de que es desenvolupi un context desigual o de violència. Aquesta intervenció explícita ha de néixer de manera intencionada per tal de sortint de la reproducció de les pautes sexistes de la societat i les institucions. El que planteja l'autora, en relació amb la coeducació, és el treball i plantejament de situacions d'igualtat reals davant l'educació. Fent que ningú, per raons de gènere, tingui desavantatges o més desigualtat.

La coeducació és l'eina per poder revalorar les tasques domèstiques, el repartiment equitatiu de tasques, l'organització d'espais socials, l'atenció als jocs i els missatges de gènere. Analitzant Torres San Miguel (2010), la coeducació serveix per poder redefinir la concepció de la masculinitat i poder potenciar la feminitat, en posicions d'insubordinació social.

L' Instituto de la Mujer (2008) defineix el concepte de coeducació definint:

“Por coeducación se entiende la propuesta pedagógica actual para dar respuesta a la reivindicación de la igualdad realizada por la teoría feminista, que propone una reformulación del modelo de transmisión del conocimiento y de las ideas desde una

perspectiva de género en los espacios de socialización destinados a la formación y el aprendizaje.”

S'ha de poder plantejar la instauració real de l'educació sexual dins dels espais educatius espanyols, a partir de l'Observatorio para la Igualdad de Oportunidades, de l'Instituto de la Mujer (2008) plantegen que actualment els models educatius responen a les idees tradicionals.

L'Observatorio para la Igualdad de Oportunidades, per tant planteja sortir dels elements dins dels espais educatius que reproduïxen i perpetuen el sexisme i l'estratificació social, més enllà de la igualtat d'accés al món educatiu garantint l'accés a la igualtat d'oportunitats. La coeducació té una mirada holística, que treballa amb altres reptes que es presenten davant la societat actual per poder treballar davant la igualtat d'oportunitats, ja que no està garantida per tots els nens i nenes.

La coeducació planteja educar en perspectiva d'igualtat, sortint del dualisme polític dels enfocaments liberals i radicals actuals. Aquesta idea la planteja Bonal (1997) definint que el plantejament liberal està basat en la llibertat individual i no en la igualtat d'accés als recursos. Aquest plantejament liberal a partir d'un model de patrons masculins, des d'on es reafirmen els criteris de valoració que s'estableixen al gènere femení.

El model de coeducació es planteja com a eina aplicada a l'espai escolar, però aplicada a la intervenció en els espais educatius d'interacció social.

Aquests espais educatius plantegen el treball a partir de:

1. Les diferències socials i sexuals entre el grup, per raó de gènere
2. Diversitat de gènere, com a diversitat cultural
3. Reconeixement dels valors culturals i pràctiques relacionades amb les dones

Subirats (1994) ens planteja que, partint de la base en què els espais educatius no són neutrals, es transmeten valors patriarcals que reforcen els espais reproducció del domini de la masculinitat i l'heteronormativitat. Aquests espais de reproducció augmenten les diferències entre l'home i la dona, planteja

Per tant la coeducació ajudarà a intervenir a partir del treball per l'eliminació dels estereotips de gènere i l'estructura patriarcal, treballant i trencant amb les desigualtats de gènere i les jerarquies culturals.

2.2.4. L'educació sexual davant l'educació social

L'educació sexual està sent una controvèrsia en el desenvolupament d'accions educatives perquè el tema està condicionat per prejudicis de l'estructura social actual sobretot davant de les famílies i els agents educatius, ja que hi ha diferències posicions polítiques, religioses i culturals, ens expressa Alavarado (2015)

Davant les funcions dels Educadors i Educadores Socials podem veure la necessitat de formació tan personal com professional. Ja que en aquesta professió hi ha les funcions de transmetre la cultura, el teixit social i comunitari que fomenta els processos de creació de recursos i aprenentatges davant l'atenció psicosocial dels entorns culturals i educatius. Amb aquestes qüestions exposades hi ha una necessitat fonamental de fer un treball davant les qüestions d'igualtat i no discriminació per crear una base sòlida de prevenció de la violència cap a la dona i la intervenció davant l'educació sexual.

Per tal de poder parlar sobre Educació Sexual Integral, primerament s'ha de fer referència al marc social al qual vivim. Boccardi (2015), exposa dins el seu article la clara necessitat d'abordar els treballs amb perspectiva educativa sexual entenent la teoria de la discursivitat social. Aquesta discursivitat social exposa que la societat marca una estructura conjunta d'heterogeneïtat a partir d'una mateixa línia discursiva, la qual crea uns mecanismes i unes dinàmiques de regulació que condicionen clarament en el nostre desenvolupament. Per tant es desenvolupa una hegemonia de discurs sobre l'educació sexual i també sobre el plantejament del treball educatiu en la perspectiva de gènere.

Es parteix d'una base estructural que no dona una resposta transgressora i completa. Com exposa Foucault (2016), expressant el treball de la sexualitat:

"Si el sexo está reprimido, es decir, destinado a la prohibición, a la inexistencia y al mutismo, el solo hecho de hablar de él, y de hablar de su represión, posee como un aire de transgresión deliberada".

Com s'expressa, s'ha de treballar i potenciar l'aprenentatge de la sexualitat i de la seva manera d'interpretar-la davant les estructures de desigualtats socials. Per tal de treballar de manera transversal moltes de les violències que es desenvolupen diàriament.

Així doncs, Butler (1990), parlant de la completa perspectiva del gènere, i el marc cultural que afecta a l'educació exposa s'ha de transformar la concepció cultural per tal de poder transformar. Ho exposa desenvolupant:

"Comprender el género como una categoría histórica es aceptar que el género, entendido como una forma cultural de configurar el cuerpo, está abierto a su continua reforma, y que la 'anatomía' y el 'sexo' no existen sin un marco cultural".

2.3. Adolescents

El punt següent exposa l'adolescència i el seu marc en el cicle vital de la persona, els possibles factors i conductes de risc. Altrament la contextualització de la situació dels adolescents tutelats.

2.3.1. L'adolescència

L'adolescència dins del marc del cicle vital és un moment de transició entre la infantesa i l'etapa juvenil. On les concepcions davant l'enfocament de la sexualitat condicionaran la perspectiva sobre la sexualitat humana, les etapes del cicle vital, les motivacions i les pràctiques relacionades. Des de l'enfocament a partir de la reproducció de l'espècie com la sexualitat com a expressió vital de la persona. Entenent els factors de risc i de protecció que influeixen, destacant la importància cultural que engloba l'adolescència.

Quant a l'Organització Mundial de la Salut (OMS) situa l'etapa del cicle vital de l'adolescència entre els 10 i els 19 anys on és el moment que es desenvolupen les característiques sexuals secundàries, per arribar al seu total desenvolupament. On es desencadenen els processos biològics de l'individu i la recerca de la identitat personal, també la independència, sent una etapa de la vida on es generen conflictes amb els agents educatius, que segons Alavarado (2013), representen "les qüestions establertes". L'autora expressa que és una etapa del cicle vital que el context social condiona el clima emocional que es desenvolupa.

A més a més els diferents autors que desenvolupen les etapes del cicle vital, representen l'adolescència a partir de moltes perspectives i enfocaments diferents. Pel que fa Pineda i Aliño (2013), enfocant a Erikson, defineixen que l'adolescència es troba en una crisi entre el món social i els seus propis impulsos personals els quals abasteixen internament. A partir de la resolució d'aquesta crisi s'anirà formant la seva identitat, construint una relació coherent amb la seva identitat personal. Sense oblidar la part individual de la persona on hi ha un trencament amb la família i les seves relacions. Segons aquests autors, en l'adolescència és un moment que la persona defineix la seva vocació i funcions laborals, amb gran influència de l'entorn.

D'altra banda, un dels altres autors que defineixen i estructuren el cicle vital de persones, És Piaget, enfocant per Pineda i Aliño (2013), qui defineix l'adolescent a partir de les funcions

cognitives les quals es troba. L'adolescent comença a treballar el pensament operatiu formal, o deductiu, desenvolupant la capacitat de raonament. Tanmateix aquest autor expressa la capacitat assumir els problemes i podent-los resoldre, si hi ha eines per afrontar-ho, reflexionant sobre el mateix context, i els actes cognitius que realitza la mateixa persona.

Seguint amb Pineda i Aliño (2013), des de la perspectiva psicodinàmica s'entén l'adolescència és el moment de la vida on hi ha una lluita on s'hi troba la separació amb els pares, mares i referents i la creació de la independència personal. On s'evidencien molts conflictes que es trobaven dins l'inconscient. A més, molts d'aquests conflictes relacionats amb la identitat personal i també molt important la identitat sexual de l'adolescent.

Per últim, analitzant la perspectiva de Kohlberg, s'expressa que el que desenvolupa l'adolescent és el raonament moral, on juga un paper clau el sentiment de justícia, el que serà correcte o no.

Segons Thimeos (2015) la construcció social de la sexualitat va de la mà de les pràctiques sexuals i el que significa socialment, a partir dels diferents imaginaris socials que es construeixen. En l'informe Rompiendo Moldes, construir vida sin violencias machistas, A. Duran i Nardini (2021), també es fa referència als imaginaris socials dels adolescents, definint per tant, com el conjunt de pràctiques simbòliques que es reproduïxen i es comparteixen a partir de la normativitat social. Les quals generen espais de discurs i comportaments davant molts aspectes de la vida, que es troben transformats individualment i amb legitimació social. A partir d'aquests imaginaris socials podem entendre pràctiques individuals i socials del desenvolupament de la vida quotidiana de les persones. Aquests imaginaris socials determinen les normes social i els comportaments, relacionat amb el context i la cultura. Cada persona està dins d'una xarxa social el qual té grups de referència que determinen la influència dels valors, idees i poder davant de les persones.

En conjunt, la sexualitat a la vida humana i per tant, es construeix a partir de quatre característiques; 1) L'erotisme, 2) El vincle afectiu, 3) La reproducció i 4) El sexe genètic i físic. Aquests factors interactuen entre si cap als diferents espais de coneixement de les persones; psicològic, social i biològic.

2.3.2. Factors de risc i conductes de risc en els adolescents

Pel que fa Herrera (1999) analitza que els riscos psicosocials que afecten els adolescents, són necessaris per ajudar al voltant d'aquest, la intervenció i l'acció educativa.

Quant a l'autora Thimeos (2013) d'altra banda exposa que els factors de risc estan associats a problemes emocionals, conductuals o de salut. Si hi ha diferents factors en la vida de l'adolescent, portarà a comprometre's la seva vida i assumir conductes de risc que dificultaran al desenvolupament de la seva vida.

Val la pena exposa que els factors de risc psicològics que detecta en els adolescents segons l'etapa del cicle vital segons Herrera (1999) són:

Insatisfacció de les necessitats psicològiques bàsiques, la necessitat d'autoafirmació personal, la reafirmació davant del grup, la posició d'independència per la necessitat de crear una relació íntima personal. Un altre factor de risc psicològic que afecta els adolescents, són els patrons inadequats d'educació i criança. Tenint en compte que els afectarà el risc de desenvolupament personal, emocional i psicològic. Davant d'aquests podem trobar posicions de; sobreprotecció; autoritarisme, limitant la seva independència personal; agressió, tant física com verbal afectant la seva integritat i autoimatge; permissivitat, en la carència de límits clars; i per últim l'autoritat dividida, quan no hi ha el desenvolupament d'unes normes de conducta clares.

Un altre factor de risc que podem trobar és l'ambient frustrant, quan l'adolescent no pot trobar relacions afectives, ni acompanyament per part de cap referent.

També destaca la importància Herrera (1999) del factor de risc de la sexualitat mal orientada. La problemàtica de tenir prejudicis davant les temàtiques sexuals. Amb limitacions d'informació i errònies que marcaran problemàtiques en les conductes.

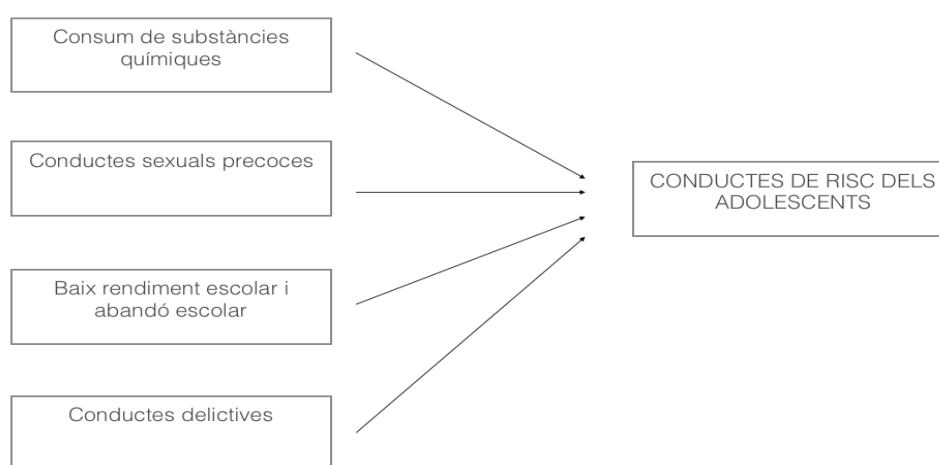
Es destaquen cinc factors de risc socials que afecten els adolescents:

1. **Desemparament o un ambient familiar inadequat.** Quan no es desenvolupen les funcions i rols familiars. Afectant directament a la seva capacitat per desenvolupar la seva personalitat. Si no hi és, s'ha de promoure un entorn segur i de qualitat.
2. **Pertinença a grups antisocials.** Va lligat a la característica dels adolescents, d'autoafirmació davant d'un grup d'iguals. El qual pot desenvolupar conductes de risc amb el grup segons els patrons conductuals que puguin tenir.

3. **Relacions sexuals primerenques.** Amb conductes sense informació prèvia, que pot portar a factors de risc com, l'embaràs no desitjat, malalties de transmissió sexual. També possibles afectacions davant l'autovaloració i autoestima de l'adolescent. Conseqüències de les conductes sexuals precoces i de l'embaràs adolescent segons Florenzano (1998) tenen conseqüències a curt termini com les ETS, els embarassos de risc o la infertilitat. Les relacions sexuals de risc, poden portar a tenir més probabilitats de tenir l'VIH, o entre d'altres ETS.
4. **L'abandó escolar i laboral.** El qual desvincula a l'adolescent amb la societat, sense assolir responsabilitats i afrontar problemes personals. Pot tenir afectacions en l'autoestima i autoafirmació positiva.
5. **El baix nivell escolar, econòmic i cultural.** Aquests són de la mateixa manera factors de protecció quan són potencialitats. Si hi ha mancances, pot portar a l'adolescent davant conflictes.

Figura 4.

Conductes de risc adolescents.

Nota. L'esquema presenta la relació entre els factors de risc, les conductes de risc i les conseqüències que es generen. Que ajudaran a entendre com es va desenvolupant la línia seqüencial dels vincles, actituds i comportaments que desenvoluparà la persona. Extret de Thimeos, (2013). Elaboració pròpia

Per tant l'educació sexual serà una eina per tal de promoure l'informació correcta i completa davant la sexualitat. Segons expressa Thimeos (2013):

“Surge así la necesidad de la educación sexual que sea capaz de proveer a los adolescentes de las informaciones correctas, completas, fidedignas acerca de la sexualidad, que incluya procesos de toma de conciencia y reflexión sobre el uso de

métodos anticonceptivos, desarrollo de la autoestima y la capacidad de discernimiento, embarazo adolescente y sus consecuencias, aborto, ETS, el alcoholismo.”

2.3.3. Els adolescents tutelats

S'ha de tenir en compte com afecta l'estructura i el funcionament del sistema de protecció a la infància i adolescència a la vida d'aquests, ja que és un factor dins el seu benestar, fent-lo subjectiu. Segons Garcia Molsosa (2016) el sistema de protecció a la Infància i Adolescència té la idea de promoure la qualitat de vida dels nois i noies, "que s'han trobat en una situació de fet en el fet que els manquen elements bàsics per al desenvolupament integral de la seva personalitat" (LDOIA 14/2010). Aquests infants i adolescents es troben en situació de desemparament, el qual hi ha una separació del nucli familiar, i la tutela queda sota l'administració pública, que correspon a la DGAIA. On a partir d'aquí es desenvolupa un acolliment residencial, on aquests desenvolupen el seu quotidià dins dels centres, els quals tenen una estructura i un funcionament establert.

Sobre la situació en la qual es troben aquests adolescents es desenvolupa un benestar subjectiu, exposat aquest plantejament per Campbell, Converse i Rodgers (1976) analitzat per Losada Gistau (2017) aquest benestar subjectiu està condicionat per la qualitat de vida no material, la psicosocial. El benestar subjectiu condicionat també per les percepcions, avaluacions i aspiracions sobre la mateixa vida i les condicions amb les quals es viu (la salut, el temps lliure, les relacions interpersonals, la satisfacció personal...). Tanmateix, com se senten les persones, de manera global, durant el seu temps vital. Sent el resultat de la interacció dels aspectes psicològics i els aspectes psicosocials de la persona. Aquests aspectes globals de la vida es plantegen a partir d'apreciacions cognitives afectives. Estant per tant, d'acord amb la satisfacció amb la vida que has tingut, avaluant la globalitat de la qualitat de vida que has tingut de manera positiva.

3. Diagnòstic

En aquest apartat s'exposaran les necessitats específiques detectades que poden tenir els adolescents tutelats davant l'educació sexual integral.

La metodologia que s'ha dut a terme per desenvolupar el diagnòstic s'ha portat a terme per conèixer les necessitats que presenten els adolescents i si és necessària la creació d'un projecte sobre l'educació sexual, concretament al Centre d'Acolliment Els Llimoners. L'estudi ha consistit en la realització d'una entrevista amb qüestions obertes (Annex 2) dirigida a una professional que treballa com a educadora social al CA Els Llimoners. Aquesta educadora social treballa concretament al grup de grans, on intervenen directament amb els i les adolescents. L'entrevista serveix per extreure dades descriptives des d'on treballen i quina és la mirada educativa que s'està desenvolupant actualment. L'entrevista s'ha desenvolupat amb aquesta educadora, pel fet que és una de els que intervé quotidianament durant el torn de tarda amb el grup destinatari de la investigació.

Altrament, per emmarcar el diagnòstic de les necessitats i quina és la realitat social que es troba davant la situació dels adolescents s'ha utilitzat un qüestionari. Aquest qüestionari s'ha respost de forma anònima (Annex 1). Que s'ha respost per part d'adolescents d'entre 14 i 16 anys, durant el mes de març de 2021 que es troben dins d'un Centre Residencial d'Atenció Educativa (CRAE) i la seva tutela la té la Direcció General d'Atenció a la Infància i Adolescència. Es van desenvolupar 10 qüestionaris.

El qüestionari és un mètode d'investigació d'elaboració pròpia que ha generat l'extracció de resultats per poder plantejar el projecte d'intervenció. Aquest qüestionari relacionat amb les respostes de l'entrevista a les professionals per tal de realitzar l'anàlisi. El qüestionari està creat a partir de preguntes tancades, per tal d'analitzar quantitativament la percepció que tenen els adolescents tutelats davant la perspectiva educativa sexual.

També s'ha utilitzat la metodologia qualitativa de l'observació participant com a estudiant de pràctiques i educadora social del CA Els Llimoners.

3.1. Detecció de les necessitats

A través de les respostes del mètode d'investigació dels qüestionaris, des d'una anàlisi quantitativa. L'entrevista realitzada a l'educadora social i l'observació participant d'anàlisi qualitativa. En l'apartat següent estan desenvolupades i analitzades les respostes i extretes les necessitats.

3.1.1. Matrius del qüestionari

Tot seguit trobem exposades les matrius extretes dels qüestionari destacant les necessitats que presenten els adolescents que han realitzat el qüestionari, relacionat amb l'entrevista a l'educadora social i l'observació participant.

M1) Identitat de gènere i preferència sexual

El qüestionari es va realitzar a 10 adolescents d'entre 14 a 16 anys. D'aquests 6 eren homes i 4 eren dones, i tots ells s'identificaven amb un gènere dins l'estructura binària d'home i dona. De les orientacions sexuals segons les respostes la majoria s'identifiquen amb l'heterosexualitat. Només hi ha dues dones les quals defineixen la seva orientació sexual com a bisexualitat, analitzant que l'estructura hegemònica de l'heteronormativitat juga un paper important en la posició orientació sexual dels adolescents.

En l'entrevista, l'educadora expressa:

- "...possiblement no tots i totes disposen d'un entorn segur i de confiança en el que puguin expressar les seves necessitats en relació a la seva sexualitat, per tant, encara més nosaltres com a adults referents hauríem de poder oferir aquest espai d'expressió."

Reafirmant que les diferents concepcions de la identitat de gènere i les preferències sexuals en els adolescents estan condicionades per l'entorn social el qual provenen. Per tant no han pogut desenvolupar la perspectiva, podent remarcar amb esperit crític la seva posició davant l'orientació sexual o les seves preferències sexuals.

M2) Relacions sexuals i sexualitat

En la matriu de les relacions sexuals podem analitzar que el 6% han tingut relacions sexuals i d'aquest 6%, 4 són dones i els altres dos són homes. Les primeres pràctiques sexuals són majoritàriament a partir dels 15 i 16. Tots ells estan d'acord en el fet que no hi ha una edat adequada per tenir les relacions sexuals i que la sexualitat va més enllà de les relacions sexuals. Tampoc comparteixen el mite de què les relacions sexuals és fer l'amor.

A partir de l'observació participant, s'analitza que les pràctiques sexuals, són una temàtica que s'intenta evitar dins les intervencions educatives al centre, ja que no es disposa d'un espai per tal d'abordar-ho.

M3) Prevenció de factors de risc

En la prevenció dels factors de risc de la sexualitat adolescent veiem que en la utilització dels mètodes anticonceptius, els que han realitzat pràctiques sexuals l'han utilitzat normalment o alguna vegada. Analitzant que és un factor de risc al que no li veuen la importància de la temàtica però que són coneixedors de la necessitat d'utilització.

M4) La necessitat de cures de salut sexual i reproductiva.

Posteriorment diuen tots que en les pròximes relacions sexuals volen utilitzar el mètode anticonceptiu. Però en la resposta de la pregunta del coneixement sobre els mètodes anticonceptius només han posat els elements del condó i les pastilles anticonceptives. Pel que fa això es pot argumentar la falta de coneixement d'altres mètodes anticonceptius.

En el raonament de la utilització del mètode anticonceptiu podem veure que 8 de les respostes es refereixen a la prevenció de l'embaràs. Això fa referència a la falta d'informació en relació amb les relacions sexuals i la salut sexual en les pràctiques dels adolescents.

En la importància i necessitat de parlar sobre sexualitat han desenvolupat aquestes qüestions:

"La sexualidades en general "

"En mi caso no creo que sea tan necesario"

"Hablando en general, sobre que es realmente la sexualidad, básicamente porque en todos los centros nos educan con la idea de pene y vagina y no más."

"El amor "

"Embarazo, enfermedades de transmisión sexual, mitos sobre la sexualidad, riesgos..."

En l'entrevista, l'educadora expressa:

- "Molts dels i les adolescents que viuen al Centre d'Acolliment Els Llimoners han viscut una pèrdua en relació als seus referents adults i per tant no disposen d'un espai de seguretat i confiança on poder aclarir els dubtes que tenen en relació a la seva sexualitat."-

Per tant s'analitza la necessitat de limitar els factors de risc els quals hi poden haver, ja que dins l'estada al CA Els Llimoners. Però relacionant-ho amb l'observació participant, hi ha una manca d'espais per poder generar aquests espais de seguretat i confiança.

M5) Situació del centre

En relació amb la realització de l'educació sexual al centre veiem que el 7% diuen que no parlen suficient i la majoria d'aquests diuen que troben a faltar poder parlar de més coses amb els educadors i educadores.

Les qüestions que voldrien treballar que plantegen els adolescents que han respost:

"Mètodes anticonceptius"

"Resposta del fet que és un tema tabú o només es parla en moments concrets"

"Poder preguntar dubtes (3)"

En l'entrevista amb l'Educadora Social, podem extreure que la situació és:

- "Personalment, penso que hi ha una manca de treball educatiu davant l'educació sexual en el centre. De forma esporàdica, s'han realitzat alguns tallers però com una activitat puntual. M'agradaria que poguéssim donar-li la importància que té per tal d'atendre totes les necessitats dels infants i adolescents que tenim al centre en relació a l'educació sexual."

Per tant, la necessitat de treballar l'educació sexual al centre és clara. Davant la demanda dels adolescents i l'anàlisi professional. A partir de l'observació professional, també s'analitza, la responsabilitat d'alguns professionals per afrontar-ho, però no és una responsabilitat conjunta.

M6) Pressions socials davant la sexualitat i violències

Pel que fa les pressions socials, trobem que tots i totes responen que hi ha persones que tenen relacions sexuals per quedar bé davant els altres. Així mateix s'afirma que les pressions socials que reben per tal de tenir relacions sexuals i la majoria d'aquests responen que s'han pogut sentir pressionats o pressionades per mantenir relacions sexuals. Per tant trobem una voluntat per quedar bé davant la societat de mantenir relacions sexuals i les pressions que s'exerceixen davant les pràctiques primerenques.

Segons les respostes dels adolescents, trobem que davant d'un abús, no anirien a buscar ajuda als educadors o educadores, sinó que la majoria buscarien ajuda a un altre espai. Per tant

es pot analitzar que hi ha alguna problemàtica a l'hora d'abordar aquestes temàtiques per part de la comunicació entre adolescents i professionals.

En l'anàlisi de l'entrevista amb l'Educadora Social, s'ha pogut extreure que:

- "També alguns d'ells i elles provenen d'ambients familiar on hi ha hagut violència de gènere. Per tant és de vital importància poder intervenir amb ells i elles des d'una perspectiva de gènere per tal d'evitar que es vagin reproduint certs patrons que tinguin a veure amb la violència de gènere i que puguin veure altres maneres de fer fomentant el seu esperit crític i la seva llibertat d'expressió."

Davant la resposta de l'Educadora Social, és necessari fer prevenció en el marc de la perspectiva de gènere.

M7) Formació i informació

A través del qüestionari, els i les adolescents expressen que tenen espais per parlar de sexualitat amb molta gent, que hi ha alguns que tenen espais per respondre dubtes i altres que no.

Per altra banda, la meitat d'ells i elles no saben que l'educació sexual era un dret i també la meitat no coneixen altres recursos relacionats amb la sexualitat.

Tots els enquestats veuen important la informació sobre sexualitat però no saben d'on treure la informació verídica. A més a més 9 de 10, no saben d'on poder treure informació cent per cent fiable. Aquests mateixos, 9 de 10, responen que hi ha mites i falses creences davant la sexualitat.

En l'exposició de necessitats davant el treball de l'educació sexual amb els adolescents dins l'entrevista, l'Educadora Social exposa dos objectius a partir de la idea "d'acollir i acompanyar". Aquests dos objectius son:

- "Desmitificar mites que van en contra de l'educació sexual des d'una perspectiva de gènere, intercultural i de drets."

- "Ofertir diferents tallers o dinàmiques dins de la programació del centre que estiguin relacionades amb l'educació sexual i la perspectiva de gènere."

A partir d'aquests objectius, podem extreure la necessitat de promoure la formació i informació davant l'educació sexual.

M8) Cos i discriminacions

Analitzant l'àmbit del cos i les discriminacions, s'ha analitzat que 7 de 10 no estan conformes amb el seu cos, analitzant que és un percentatge elevat.

Tots els adolescents responen que alguna vegada s'han sentit discriminats o discriminades davant la seva aparença física i d'aquests 7 de 10, han discriminat alguna vegada a algú altre.

Han pogut analitzar que el cos els hi ha canviat durant la pubertat.

El 8% hi han respost que els hi costa expressar el que senten i d'aquests, 3 responen que no tenen amistats o relacions les quals puguin parlar lliurement de sentiments.

En l'entrevista a l'Educadora Social exposa dos objectius relacionats amb l'acció educativa davant l'autoconcepte i les discriminacions. Aquests son:

“Poder atendre i donar possibles respostes a tots aquells dubtes que els hi puguin anar sorgint durant la seva estada al centre a nivell individual.”

“Donar a conèixer el seu propi cos, la seva pròpia sexualitat desmuntant alguns dels estereotips que no fomenten l'autoconeixença i el plaer d'un/a mateix/a.”

Per tant són necessitat analitzades per la professional davant la intervenció dels adolescents i el seu context.

3.1.2. Resum sobre les necessitats per realitzar el projecte

Després de realitzar durant sis mesos les pràctiques professionalitzadores i posteriorment treballar d'educadora al C.A. Els Llimoners, he plantejat un resum de la meua observació participant en el plantejament de les necessitats de la situació dels joves i el centre. També relacionant-ho amb la informació extreta quantitativament dels qüestionaris realitzats als adolescents i quantitativament de l'entrevista realitzada a la professional del CA Els Llimoners.

D'entrada, dins del centre, un espai de socialització de molts infants i adolescents. En el centre no hi ha una implicació davant la perspectiva de gènere i tampoc davant el treball de l'educació sexual i afectiva. Respecte a això en situacions quotidianes es desenvolupen espais on no s'aborden prejudicis ni perspectives masculistes davant actuacions dels adolescents. Així mateix s'han potenciat alguns espais per part d'algunes educadores socials per tal d'intentar treballar l'educació sexual d'acord amb les necessitats dels adolescents. Tot i això al ser una

acció voluntària individual no s'ha portat a terme amb profunditat i amb una acció real. Com s'expressa a l'entrevista, són accions puntuals.

És una realitat que dins del centre s'aborda poc. Els adolescents estan al centre durant un període de temps limitat. En conseqüència algunes intervencions com ara, l'educació sexual, no sigui una prioritat dels educadors i educadores. Això no treu la necessitat de treballar en aquest espai educatiu ja que els entorns de socialització que es desenvolupen dins el centre s'han de cuidar, potenciar i treballar les perspectives perquè tots i totes estiguin còmodes vivint allà i establint vincles segurs. Desenvolupant actituds i dinàmiques positives per tothom.

3.2. Necessitats trobades

- **Necessitat de promoure els hàbits de cures personals, promoció de la salut sexual i reproductiva**

Com s'ha pogut defensar en l'adolescència és necessari assolir el treball personal, l'autoconcepte i el que es forma. Marcant el desenvolupament de la identitat. Per tant és bàsic incloure els hàbits de cures personals, ja que marcarà el desenvolupament de les diverses pràctiques personals del dia a dia. Això també afecta la salut sexual i reproductiva; tant en les cures de les MTS, la higiene de les zones íntimes, la higiene davant la menstruació, les cures i visions del propi cos.

- **Necessitat de promoure l'educació sexual a partir de valors i actituds, desenvolupant el respecte i integritat dins del grup d'adolescents**

En relació amb els adolescents tutelats és important desenvolupar uns plantejaments davant les necessitats educatives en la salut afectiva i sexual. Com s'ha pogut analitzar, les diferents inquietuds que tenen davant la resolució de dubtes, tan personals com davant la sexualitat.

- **Necessitat de generar aprenentatges per tal de poder identificar diferents formes de vulneració de drets i factors de risc.**

Aquests dubtes que anteriorment es plantejaven s'han de resoldre i relacionar amb conceptes, fent que els i les adolescents tinguin una concepció i una estructura de coneixement que promogui la salut afectiva i sexual, davant els diferents entorns de la seva vida els quals desenvoluparan.

- **Necessitat de potenciar l'aprenentatge a partir d'espais de reflexió per al adolescents a partir del respecte i la diversitat. Rebutjant el desenvolupament de la discriminació.**

Reflexió i aprenentatge fent espacial èmfasi en els aspectes emocionals, afectius i relacionals. Com hem vist, els espais de seguretat relacional eren limitats i no reconeixien espais de comunicació on poder demanar ajuda. També s'ha pogut observar espais d'identificació de discriminació i discriminant.

Posant èmfasi en la finalitat d'acollir i acompanyar als infants del centre.

- **Necessitat de valorar, reflexionar i expressar davant els rols de gènere**

És necessari que es treballi per entendre quines són les accions i actituds que es reproduïxen davant els rols de gènere. Que siguin conscients i que es treballi conjuntament per desenvolupar eines per transformar.

- **Necessitat d'espai entre els joves i educadors per teixir un vincle segur per poder resoldre dubtes i possibles situacions.**

Davant les respostes als qüestionaris, l'observació participant i l'entrevista professional s'ha pogut observar que els educadors i educadores no estan desenvolupant una posició d'acompanyament davant els dubtes i inquietuds dels adolescents en relació amb l'educació sexual. Posat que és necessari que els educadors i educadores siguin conscients del treball que s'ha de desenvolupar davant la concepció i el vincle que estan desenvolupen amb els adolescents.

3.3. Ubicació de la recerca

3.3.1. Contextualització Institucional del Centre d'Acolliment *Els Llimoners*

La contextualització del centre de pràctiques és un Centre d'Acolliment, aquest és un servei públic d'estada limitada de menors, que donen resposta a casos que necessiten una intervenció d'urgència. Aquesta urgència correspon a quan hi ha un greu risc per la integritat física, psíquica de l'infant, o també podem trobar quan la complexitat del cas dificulta la possibilitat de ser avaluat dins del marc del territori que li pertoca de manera ambulatoria.

Quan es troba en aquesta situació, per tant, es produeix un acolliment provisional del menor. Això significa que s'atorga la guarda de l'infant a la direcció del centre. A partir de l'oferiment de l'atenció immediata i transitòria de les necessitats que es tinguin.

Aquest centre té la principal finalitat en analitzar la problemàtica mitjançant un estudi diagnòstic i interdisciplinari. Generant una bona proposta de mesura pel futur de l'infant.

Quan un menor ingressa al centre hi ha dues mesures administratives diferents, la tutela i la guarda. Generat per un desemparament arribant a una guarda administrativa. Trobem que hi ha dues vies d'ingrés; la via d'urgència, proporcionat per la DGAIA, casos que van derivats per ordre de la Fiscalia, els jutjats o policials o també podem trobar que vinguin derivats de retencions hospitalàries. L'altra via d'ingrés que podem trobar és l'ordinària, que és una resolució administrativa d'una sol·licitud de l'EAIA o de l'hospital.

Després d'aquest ingrés s'inicia un procés d'observació i diagnòstic. A partir d'aquest procés es planteja una mesura de protecció. Aquest procés ha de ser ràpid, per alleugerir l'estada del menor al centre d'acolliment. Les dues solucions més plantejades són el retorn familiar (externs o nuclear), o el no retorn familiar, que aquesta situació condiciona la disponibilitat dels recursos (CRAE, acolliment d'una família, o la preadopció).

La identificació del Centre d'Acolliment Els Llimoners, el trobem situat a la carretera de Sant Cugat. Com hem espat abans és un servei públic de la Generalitat de Catalunya. Que està inscrit al llibre de registre de Serveis i Establiments de Serveis Socials. Depèn de la DGAIA, del departament de Benestar Social i Familiar de Catalunya, dins la secció destinada a la infància i adolescència.

Es coneguin o no els factors i variables del desemparament que es trobin els infants, tots els casos generen una problemàtica familiar i social que generen situacions, conflictes o

indicadors de risc. Trobem que hi ha situacions familiars, situacions del medi social i situacions personals dels menors.

3.4. Establiment justificat de prioritats

Es prioritzarà en el plantejament del projecte, que els adolescents desenvolupin els aprenentatges davant l'educació sexual. Davant les mancances en l'establiment i desenvolupament de la formació davant aquesta temàtica i la responsabilitat per a treballar-ho.

És importat que es dugui a terme una bona acció de les educadores cap als adolescents del CA Els Llimoners. Per tal que es puguin donar cobertura a les necessitats les quals es troben en la situació personal, social i emocional. Entenent la responsabilitat de l'etapa del cicle vital el qual es troben i el paper de referents que juguen en la seva vida. Les educadores són les que marcaran el treball davant la identificació, concepció i valoració de les situacions davant l'educació sexual, treballant i normalitzant els espais d'aprenentatge i coneixement.

Seguidament s'han desenvolupat l'ordre de prioritats davant el projecte amb el desenvolupament de l'assignació de les prioritats. A part d'això, s'entén que el treball i la implementació de l'educació sexual és integral i holística, per tant hi ha necessitats que es contempla el treball d'altres. Entenent el treball de manera subjectiva.

Primerament, es plantegen tres necessitats principals:

1) Necessitat d'espai entre els joves i educadors per teixir un vincle segur per poder resoldre dubtes i possibles situacions.

Sense un espai de comunicació on parlar de diferents qüestions i dubtes és difícil poder treballar amb els adolescents. Amb l'objectiu que les qüestions que es treballin tinguin un afecte davant les seves vides. Per això el projecte proporcionarà aquest espai per facilitar la cohesió de grup i facilitar els espais de comunicació entre els adolescents i els educadors i educadores. Es a dir, creant espais segurs, positius i còmodes per a tothom.

2) Necessitat de potenciar l'aprenentatge a partir d'espais de reflexió per als adolescents, a partir del respecte i la diversitat. Rebutjant el desenvolupament de la discriminació.

Després d'establir la comunicació entre els agents educatius i els adolescents, és important treballar la manera la qual ens relacionem. Entenent el context de discriminacions. És important entendre els diferents entorns culturals, personals i socials la qual cadascú

desenvolupa. S'ha de treballar a partir de la conscienciació i rebuig a les discriminacions per entendre i treballar el desenvolupament personal i interpersonal, positiu i segur.

3) Necessitat de promoure els hàbits de cures personals, promoció de la salut sexual i reproductiva

Els hàbits de cures personals són una necessitat bàsica davant la pròpia persona. Per tant ha de ser una de les prioritats a treballar. S'han de plantejar diferents perspectives per tal de veure la responsabilitat i importància que hi ha en les cures personals davant la salut sexual i reproductiva.

Seguidament, les altres necessitats plantejades, les quals no es plantegen com a principals:

- 1) Necessitat de valorar, reflexionar i expressar, davant els rols de gènere.**
- 2) Necessitat de promoure l'educació sexual a partir de valors i actituds, desenvolupant el respecte i integritat dins del grup d'adolescents. Davant el desenvolupament de la coeducació.**
- 3) Necessitat de generar aprenentatges per tal de poder identificar diferents formes de vulneració de drets i factors de risc.**

Aquestes tres necessitats plantejades no s'han d'oblidar, ja que estan dins del desenvolupament i plantejament del projecte. Són tres necessitats que complementen el treball i assignació de les necessitats bàsiques per treballar i entendre el conjunt de l'educació sexual integral davant els adolescents.

El plantejament del projecte emmarca la complementarietat de diferents aspectes a treballar. Per tant es desenvoluparan espais d'aprenentatge que donaran cobertura més extensa de les necessitats plantejades.

Desenvolupa per tant, la necessitat d'entendre el marc conjunt que es desenvolupa en l'aplicació del programa. Ja que s'entén en el context d'una intervenció diària amb els adolescents del CA Els Llimoners.

4. Formulació del projecte

4.1. Definició del projecte

Proporcionar eines, espais de comunicació i reflexió, a partir d'una intervenció completa per treballar l'educació sexual amb els adolescents tutelats.

Títol: TREBALLEM COM ESTIMAR(NOS)

4.2. Descripció:

Aquesta proposta d'intervenció pretén donar les eines principals per poder treballar i abordar l'educació sexual. Generant l'ensenyament i aprenentatge que doni cobertura a les principals vies teòriques, fisiològiques i situacionals dels adolescents. La manera de treballar és a partir de la transversalitat, davant d'un espai i grup concret. Desenvolupant els coneixements, habilitats i concepcions del mateix cos, treballant a partir de les emocions i actituds tant individuals com interpersonal. Fomentant els valors relacionats amb la solidaritat, el respecte cap als altres, la integritat de les persones i els drets i deures davant la sexualitat.

Serà un projecte que el portaran a terme les educadores i educadors del CA Els Llimoners, concretament els que estiguin treballant amb el grup de grans. Aquests realitzaran el projecte d'intervenció per treballar l'educació sexual, concretament dins l'etapa del cicle vital de l'adolescència, amb els diferents contextos psicològics, sociològics, físics i emocionals, els quals es poden trobar.

El projecte proporcionarà una acció educativa per tal de treballar holísticament els diferents àmbits de l'educació sexual des d'una mirada amb perspectiva de gènere.

El projecte es durà a terme durant quatre mesos, realitzant 9 sessions, establertes un calendari de manera quinzenal. Aquestes tindran una durada d'aproximadament dues hores, i es realitzarà els dissabtes al matí. Aquest moment seleccionat per que es troben tots i totes els i les adolescents al centre.

Els educadors i educadores del grup dels grans entre els diferents torns es comunicaran a partir de l'eina del Drive el desenvolupament de les sessions.

La intervenció es realitzarà a partir del treball de la perspectiva de gènere i les relacions, i un treball del cos i les sexualitats.

4.3. Destinatariis

4.3.1. Directes

El projecte desenvolupat va dirigit als adolescents del grup de grans del CA Els Llimoners, que tenen entre 14 i 16 anys. Les dades i necessitats s'ha extret a partir d'un qüestionari realitzat als adolescents i també a partir de l'entrevista a una educadora d'aquests i l'observació participant.

Els adolescents viuen al centre d'acolliment durant el període de temps d'entre 6 i 9 mesos el qual se'ls fa un diagnosi per veure quin tipus de tutela és la millor per cada situació que tenen. Estan acompanyats diàriament per un complet equip educatiu però sobretot el treball educatiu diari el realitzen amb els educadors i educadores dels diferents torns i grups.

Concretament el projecte, va dirigit al grup de grans. Aquest és un grup el qual hi ha bastat moviment d'entrades i sortides, ja que molts d'ells i elles marxen cap a algun CRAE o realitzen un retorn familiar.

4.3.2. Indirectes

4.3.2.1. Educadors i educadores social

Les educadores i educadors del centre, treballen amb els infants i adolescents que es troben dins del CA Els Llimoners. A l'hora de dur a terme el projecte educatiu d'educació sexual, els ajudarà a potenciar la perspectiva de gènere i l'enfocament de l'educació sexual, pel desenvolupament de les intervencions. També es potenciarà la comunicació entre el grup dels adolescents i les educadores referents, ja que es crearan vies de comunicació.

Proporcionarà eines per tal d'enfocar a partir de l'educació les diferents tasques educatives que es realitzen, per tant una eina més per enriquir les accions a realitzar.

4.3.2.2. Agents educatius del centre

Els adolescents tenen contacte directe amb altres professionals tant dins del centre com a fora d'aquest, les infermeres, metgesses, el personal de servei, la treballadora social, la pedagoga... entre d'altres que hi poden intervenir. Per això aquests agents educatius també seran un destinatari indirecte del projecte. Ja que es treballarà l'educació sexual a partir d'una perspectiva coeducadora que transformarà l'entorn del grup i els espais de comunicació i d'acció d'aquests.

4.3.2.3. Entorn social dels adolescents

L'entorn social dels adolescents estarà condicionat als aprenentatges que realitzaran a partir de l'educació sexual integral que adquireixin. Ja que segons aquests aprenentatges es desenvoluparan d'una manera o una altra les seves relacions sexuals i afectives, disminuint els factors de risc i les discriminacions per les desigualtats de gènere.

4.4. Objectius

4.4.1. Objectiu general

Desenvolupar aprenentatges comuns, resolent dubtes que poden sortir. Proposant eines per promoure i treballar als centres residencials l'educació sexual d'una manera segura i positiva.

4.4.2. Objectius específics

1. Valorar, reflexionar i expressar emocions i sentiments davant de les relacions interpersonals relacionades amb la sexualitat a partir d'una mirada dels drets humans.
2. Promoure els hàbits de cures personals, promoció de la salut; general, sexual i reproductiva.
3. Promoure una educació a partir dels valors i actituds per tal de desenvolupar el respecte i la integritat per la vida de les persones.
4. Potenciar l'aprenentatge a partir del respecte per la diversitat i el rebuig pel desenvolupament de la discriminació.

4.5. Línies d'acció

1. Creació d'un espai còmode pels adolescents per abordar la sexualitat des d'una visió integral i positiva.
2. Generar aprenentatges per facilitar la presa de decisions sobre la seva pròpia vida sexual i afectiva.
3. Treball de la sexualitat a partir de la coeducació, holícticament en els processos de socialització i construcció de gènere.

4.6. Pressupost i font de finançament

El projecte té un cost material mínim, i tot el material que s'utilitza es troba dins del centre. No hi ha inversió econòmica de més per la seva realització. Està plantejat per poder realitzar-lo sense problemes econòmics, per tal de facilitar l'elaboració del programa d'intervenció. I el cost dels professionals, està dins de les seves funcions laborals.

5. Planificació

5.1. Descripció de les diferents línies o programes d'acció

***Línia d'acció 1:* Creació d'un espai còmode pels adolescents per abordar la sexualitat des d'una visió integral i positiva.**

El projecte està plantejat a partir d'un espai de seguretat, potenciant la comoditat. On els participants, els adolescents, tinguin l'opció d'expressar, dir i opinar. A part de la facilitació de la informació davant la sexualitat, on puguin expressar i parlar davant les inquietuds, malestars i dubtes que puguin tenir. És important que el desenvolupament del programa sigui positiu, tranquil i segur per tothom. Respectant el punt personal de cadascú.

***Línia d'acció 2:* Generar aprenentatges per facilitar la presa de decisions sobre la seva pròpia vida sexual i afectiva.**

Aquesta línia d'acció emmarca el treball introspectiu de cadascú. A partir del treball i aprenentatge que engloba el treball i reflexió personal. Davant el qüestionari s'ha pogut observar limitacions en la concepció del mateix cos i les reflexions personals davant la pròpia vida sexual i afectiva. Per tant es potenciarà espais per créixer i ser conscients de les decisions davant la mateixa persona, entenent els drets i llibertats.

***Línia d'acció 3:* Treball de la sexualitat a partir de la coeducació, holícticament en els processos de socialització i construcció de gènere.**

Entenent l'aprenentatge com essencial en el moment del cicle vital el qual es troben, podent formar a partir de la coeducació i l'horitzontalitat. Identificant l'estructura social la qual vivim, entenent els marcs i construccions socials. Facilitant recursos i eines per tal de donar una alternativa davant les concepcions de la sexualitat i la perspectiva de gènere. Treballarem a partir de l'experiència conjunta, l'esperit crític del grup. A partir de les dinàmiques del grup el qual marcaran una línia de cohesió grupal a partir del desenvolupament conjunt d'aquestes sessions.

5.2. Unitats de programació

Seguidament, hi ha plantejades les diferents unitats didàctiques pel desenvolupament del programa d'intervenció. Està plantejat amb el desenvolupament de cada sessió, on hi ha els objectius concrets plantejats en cadascuna d'aquestes unitats didàctiques. També la metodologia que es desenvoluparà, com s'avaluarà i l'organització per desenvolupar l'espai i la temporalitat de la sessió.

A partir de les dinàmiques plantejades i creades pels adolescents del CA Els Llimoners es podran variar i modificar l'aplicació d'aquestes si cal, depenent de les necessitats i plantejaments dels grups els quals es porti a terme.

Després del plantejament de cadascuna de les unitats didàctiques, s'ha desenvolupat una explicació més detallada de les dinàmiques, per tal de poder desenvolupar el programa sense cap problema i de manera clara. S'han plantejat 9 sessions, les quals cadascuna té una unitat didàctica planejada. Que correspon a un aprenentatge concret davant els diferents àmbits seleccionats dins l'educació sexual integral. Que correspon amb la detecció de les necessitats dels adolescents de la mostra d'investigació realitzada.

Cada sessió correspon al treball de:

Sessió 1 - La sexualitat i el gènere

Sessió 2 - Rols de gènere

Sessió 3 - Diversitat sexual, afectiva i de gènere

Sessió 4 - Mètodes anticonceptius, interrupció voluntària de l'embaràs i MTS

Sessió 5 - Consentiment i desig

Sessió 6 - Cicle menstrual

Sessió 7 - Coneixement del cos

Sessió 8 - Violència de gènere i amor romàntic

Sessió 9 - Relacions afectives

Pel desenvolupament de les sessions, s'ha utilitzat una plantilla realitzada durant l'assignatura de Didàctica desenvolupada durant el grau d'Educació Social, (M. Marzo, 2019)

A continuació hi ha el plantejament de cada Unitat Didàctica i el seu desenvolupament corresponent.

5.2.1. UD 1: Sexualitat – Coneguem-nos

Sessió 1: Sexualitat

Títol: Coneixem-nos					
Destinatari:		Adolescents 14-16 anys			
Lloc:		CA Els Limoners. Sala de tallers	Temps:		2 hores
Objectius didàctics:					
<ul style="list-style-type: none"> - Treballar la sexualitat des d'una mirada integral - Analitzar les emocions i sentiments davant la sexualitat - Fomentar les cures a partir del respecte mutu - Promocionar les decisions personals davant la sexualitat 					
Continguts			Metodologia		Temporalització
Fets / Conceptes	Procediments	Actituds / Normes / Valors			120 min
<ul style="list-style-type: none"> - La sexualitat integral - Emocions i sentiments - Perspectiva i consciència de gènere 	<ul style="list-style-type: none"> - Coneixem la sexualitat - Ens qüestionem comensem - Reflexionem 	<ul style="list-style-type: none"> - Implicació en la participació - Respecte entre tots i totes - Empatia 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Presentació del programa 2. Dinàmica inicial - Escriure una carta 3. Dinàmica central - Spite Dates de formació 4. Dinàmica tancament - Que és que som? 	<ul style="list-style-type: none"> 15' 30' 60' 15' 	<ul style="list-style-type: none"> 105' 75' 60' 15'
Avaluació			Bibliografia i recursos didàctics		
<ul style="list-style-type: none"> Observació directa analitzant el resultat de la participació Qüestionari d'avaluació 			<ul style="list-style-type: none"> - Fulls i bolígraf - Conceptes dinàmica central 		

Desenvolupament i descripció detallat de la UD 1

1. Presentació del programa (15')

Se'ls asseurà en cercle i s'exposarà contextualment el programa. Explicant en què consistirà. Motivant als adolescents a participar. També serà un moment per desenvolupar conjuntament les dinàmiques de convivència que es realitzaran en cada sessió. Les dinamitzadores ha de desenvolupar un paper concís i motivador.

2. Dinàmica inicial - Escriure una carta (30')

Aquesta dinàmica consisteix a proporcionar un paper i un bolígraf a cada participant. Amb el material, s'han de distribuir per tota la sala, buscant un lloc íntim i individual. A partir de la pregunta: *Com et veus personalment davant la sexualitat?*

La carta es desenvolupa personalment, dirigit a ell/a. A partir d'aquí es deixa el temps per reflexionar i que puguin escriure el que pensen. També poden realitzar un dibuix representant el que és per ells la sexualitat. S'ha de potenciar un espai de tranquil·litat i confort. Com a alternativa d'eina es pot posar música tranquil·la per ambientar. Després cadascú plega

la carta i alguna de les educadores les guarda, per realitzar a la sessió 9 l'altra dinàmica relacionada.

3. Dinàmica central - Spite Dates de formació (60')

Pel desenvolupament de la dinàmica es posaran per parelles tots i totes els i les participants. A cada parella se'ls hi donarà un concepte i un full en blanc, durant 5 minuts ha de relacionar el concepte amb la sexualitat. Després de 5 minuts cada persona ha d'anar a buscar un altre paper i una altra parella i tornar-ho a respondre, fins que hagin passat per tots els conceptes. Les dinamitzadores han d'avisar després dels cinc minuts i ajudar als canvis de parelles si és necessari.

Al final s'uneix tot el grup i es posa en comú les respostes. Les dinamitzadores han d'acompanyar en l'exposició de les respostes, sense crítiques ni discriminacions. A partir d'allà s'aclareixen conceptes i es reflexiona dels diferents punts de vista davant la sexualitat. Donant èmfasi a la necessitat de parlar-ne i solucionar dubtes.

Els conceptes a parlar són oberts, si les dinamitzadores veuran la necessitat d'afegir-ne algun, és totalment obert. Alguns conceptes són: Dona/Home, superioritat, relació, desig, pler, desigualtat, por, societat, prejudicis, abús, mitjans de comunicació.

4. Dinàmica de tancament – Com som? (15')

En la dinàmica de tancament, posterior a la reflexió. Es farà un cercle conjuntament. A partir del cercle es proposa que tothom pensi un moviment corporal, que expressi alguna cosa personal que el representi (pot ser un hobbies, una passió, un sentiment). Un per un ha de representar-ho i la resta ho ha de copiar. Quan tothom ho ha realitzat es repeteix dient el que representa, i tothom ho torna a copiar. Finalment es tanca amb la reflexió de Com som?, tots i totes diversos, amb concepcions i percepcions diferents. Però busquem espais per entendre'ns i respectar-nos.

5.2.2. UD 2: Rols de gènere – Mirem-nos

Sessió 2: Rols de Gènere

Títol: Mirem-nos					
Destinatari:		Adolescents 14-16 anys			
Lloc:		CA Els Limoners. Sala de tallers	Temps:		2 hores
Objectius didàctics:					
<ul style="list-style-type: none"> - Analitzar el sexe i el gènere socialment - Reflexionar davant els rols de gènere i estereotips - Detectar situacions discriminatòries i estereotips de gènere - Identificar diferents identitats de gènere 					
Continguts			Metodologia		Temporalització
Fets / Conceptes	Procediments	Actituds / Normes / Valors			120 min
<ul style="list-style-type: none"> - Masclisme dins la quotidianitat - Perspectiva i consciència de gènere 	<ul style="list-style-type: none"> - Empatitzem amb els altres - Entenem la jerarquització de gènere - Reflexionem conjuntament 	<ul style="list-style-type: none"> - Coeducació - Implicació en la participació - Respecte entre tots i totes - Empatia 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Presentació de la sessió 2. Dinàmica inicial - Ens convertim en altres 3. Dinàmica central - El joc de les cantonades 4. Dinàmica tancament - Reflexió conjunta 	<ul style="list-style-type: none"> 15' 25' 60' 20' 	<ul style="list-style-type: none"> 105' 80' 60' 20'
Avaluació			Bibliografia i recursos didàctics		
<ul style="list-style-type: none"> - Observació directa analitzant el resultat de la participació - Qüestionari d'avaluació 			<ul style="list-style-type: none"> - Post-its - 4 Cartollines – dinàmica central - Llistat de preguntes plantejades 		

Desenvolupament i descripció detallat de la UD 2

1. Presentació de la sessió i contextualització (15')

Conjuntament s'exposa la temàtica de la sessió. El desenvolupament que es portarà a terme i les diferents dinàmiques. S'exposaran una altra vegada els diferents rols per poder portar a terme la sessió de manera positiva. Demanant motivació i respecte.

Després es realitzarà per part de les educadores una breu introducció davant els rols de gènere. Per poder contextualitzar sobre que són i en què s'emmarquen. D'una manera simple per tal d'ubicar als adolescents sobre el que treballarem.

2. Dinàmica inicial - Ens convertim en altres (25')

En aquesta dinàmica es posarà un post-it al front a cadascú. En aquest post-it anirà escrit un personatge que sigui reconegut per ells i elles. Preparat prèviament per les educadores. Quan se'ls posi el paper al front, tothom anirà passejant per la sala, cada persona que es trobin, hauran de representar el personatge que té apuntat al front. Com actua, com es comporta, com es mou. Però no es pot dir en cap cas quin personatge es té.

Al cap d'una estona, es posen en cercle. A partir del cercle, cada persona exposarà qui creu que té anotat, i com s'ha sentit amb relació a l'actuació dels companys. Si s'han sentit còmodes, incòmodes i quina relació han desenvolupat en els diferents personatges.

3. Dinàmica central - El joc de les cantonades (60')

Preparar l'espai, posant a les 4 cantonades de la sala una cartolina on posi a cada una: "Sempre", "A vegades", "Casi mai", "Mai".

Els participants es posen al centre de la sala. Cada vegada que el dinamitzador/a llegeix una pregunta plantejada (Annex G), el participant s'ubica davant la cartolina que s'adapta més a la seva resposta. Un cop s'hagin ubicat, es demana que mirin el voltant, i quina distribució s'ha format. Després es llegeix una altra pregunta. I així successivament fins que es llegeixin tots les preguntes. Sempre s'ha de deixar un moment per tal d'observar la situació. Després de les respostes de les preguntes, fent una rotllana. Es plantegen sensacions que van sortir durant les preguntes i la distribució en alguns casos. Si es quedava en majoria, minoria, solitari... S'ha de realitzar immediatament, després de la realització de les preguntes perquè recordis el que ha passat.

4. Dinàmica de tancament - Reflexió conjunta (20')

Després de la dinàmica central, el joc de les cantonades. Han d'exposar què els hi ha sorprès més i per què. Les dinamitzadores han d'acompanyar a la reflexió, davant dels comportaments i rols que desenvolupem.

5.2.3. UD 3: Diversitat sexual, afectiva i de gènere – Observem-nos

Sessió 3: Diversitat Sexual, Afectiva i de gènere

Títol: Observem-nos						
Destinatari:		Adolescents 14-16 anys				
Lloc:		CA Els Lilmoners. Sala de tallers	Temps:		2 hores	
Objectius didàctics:						
<ul style="list-style-type: none"> - Analitzar els diferents àmbits de l'afectivitat - Abordar la diversitat sexual i de gènere - Visibilitzar les situacions de discriminació per motius d'identitat sexual i de gènere 						
Continguts			Metodologia		Temporalització	
Fets / Conceptes	Procediments	Actituds / Normes / Valors			120 min	
<ul style="list-style-type: none"> - Diversitat - Afecte - Identificació de la discriminació - Identitats sexuals 	<ul style="list-style-type: none"> - Construïm xarxa grupal - Anàlitzem la diversitat - Posem nom a la discriminació 	<ul style="list-style-type: none"> - Coeducació - Implicació en la participació - Respecte entre tots i totes - Empatia 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Presentació de la sessió 2. Dinàmica inicial – L'estrella de llana 3. Dinàmica central - Posem etiquetes + reflexió 		<ul style="list-style-type: none"> 15' 25' 60-80' 	<ul style="list-style-type: none"> 105' 80' 20'-0'
Avaluació			Bibliografia i recursos didàctics			
Observació directa analitzant el resultat de la participació Qüestionari d'avaluació			<ul style="list-style-type: none"> - Llana - Etiquetes i targetes dinàmica central (Annexes) - Esquema sexe i gènere (Annexes) 			

Desenvolupament i descripció detallat de la UD 3

1. Presentació de la sessió i contextualització (15')

Conjuntament s'exposa la temàtica de la sessió. El desenvolupament que es portarà a terme i les diferents dinàmiques. S'exposaran una altra vegada els diferents rols per poder portar a terme la sessió de manera positiva. Demanant motivació i respecte.

Després es realitzarà per part de les educadores una breu introducció davant la diversitat sexual, afectiva i de gènere. D'una manera simple per tal d'ubicar als adolescents sobre el que treballarem.

2. Dinàmica inicial – L'estrella de llana (25')

Els participants, també les educadores, se situen en una rotllana. Es planteja que cada persona pensi una qualitat seva davant dels altres. Després s'agafa la punta del cabdell de llana, i la primera persona diu: "Jo (El seu nom) ofereixo als altres... (la seva qualitat), i tira el cabdell a una altra persona de la rotllana. Així successivament fins que tothom ho hagi fet. La llana es tira agafant amb la mà, i que, de manera tensa s'aguanti. S'anirà formant un estel amb les línies teixides entre les persones.

Quan estigui tot teixit, es farà la reflexió: "Tots junts aportem qualitats diferents dels altres, i amb això podem formar una connexió".

Després es va desfent, dient una qüestió positiva de l'altra persona dient: "La/El (el nom de l'altre) és molt... (una qualitat de l'altra). Finalment, sense reflexió, plantegem la positivitats que alguna persona ens digui una qualitat, com un apropament de manera afectiva.

3. Dinàmica central – Posem etiquetes + reflexió (60-80')

Dividim als participants en dos equips. A un equip li entreguem la figura femenina i a l'altre la masculina (Annex H). Sobre una taula o a terra posarem totes les targetes liles (Annex H) amb el text cap amunt.

Demanem a cada equip que esculli, entre les targetes, aquelles que s'associïn a la figura que els hi ha tocat (masculina o femenina) i que ho posin amb la imatge. Després, els hi demanem que mirin, vegin i parlin uns minuts sobre el resultat. Segurament, amb les etiquetes, s'haurà assignat a la figura femenina i a la masculina parts del cos, característiques, qualitats, objectes i tasques; "corresponents al seu gènere".

Després en rotllana, es comparteixen reflexions. L'educador/a intervé preguntant, generant debat, i profunditzant. Per què s'han assignat aquestes qualitats, objectes i tasques a les dones i les altres als homes? Que els hi sembla? És la biologia o la cultura que determina que les dones i els homes siguem d'aquesta manera?

Amb seguretat s'aniran generant debats i diferents opinions, és un bon moment per aclarir dubtes i per replantejar alguns prejudicis. Es poden plantejar preguntes per exemple:

- Que passa si és l'home el que es depila?
- Que passa si la dona no?
- Que pensem? És important visibilitzar les desigualtats de gènere, treballar els prejudicis, analitzar les representacions i les idees que apareixen?

Es poden utilitzar l'esquema de sexe i gènere (Annex H) per aclarir conceptes. Tornem a barrejar les targetes liles i les posem un altre cop a la taula o a terra, i hi sumem les targetes verdes (Annex H) (que tenen les orientacions sexuals).

Cada equip escollirà un dels personatges (femení o masculí). Li posaran nom i pensar una breu història de vida, escollint targetes com a trets característics. També afegint l'orientació sexual com a una característica més de la identitat de la persona.

A partir d'això cada equip elaborarà una història breu de vida en pocs minuts. En rotllana es comparteix el que s'ha donat. L'educador/a pregunta i genera debat. Per tal de visibilitzar i posar en qüestió els rols de gènere que no responen als desitjos, ni les necessitats de cadascú de nosaltres.

5.2.4. UD 4: Mètodes anticonceptius, interrupció voluntària de l'embaràs, MTS – Cuidem-nos

Sessió 4: Mètodes anticonceptius, interrupció voluntària de l'embaràs, MTS

Títol: Cuidem-nos					
Destinatari:		Adolescents 14-16 anys			
Lloc:		CA Els Llimoners. Sala de tallers	Temps:		2 hores
Objectius didàctics:					
<ul style="list-style-type: none"> - Prevenció i reducció del risc en les ETS i pràctiques sexuals - Informació i ús correcte dels materials de prevenció de les conductes de risc de la sexualitat, desmontar mites sobre la seva utilització - Abordar els diferents riscos de les pràctiques sexuals i oferir informació 					
Continguts			Metodologia		Temporalització
Fets / Conceptes	Procediments	Actituds / Normes / Valors			120 min
<ul style="list-style-type: none"> - ETS - Prevenció de risc biològic - Mètodes anticonceptius - Interrupció voluntària de l'embaràs - Corresponsabilitat 	<ul style="list-style-type: none"> - Mites sobre la sexualitat - Autoconeixement del cos - Aproximació professional 	<ul style="list-style-type: none"> - Coeducació - Implicació en la participació - Respecte entre tots i totes - Empatia 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Presentació de la sessió 2. Dinàmica central - Pesquem idees random 3. Dinàmica tancament - Parlem amb la salut 	15' 60' 45'	105' 45' 0'
Avaluació			Bibliografia i recursos didàctics		
Observació directa analitzant el resultat de la participació Qüestionari d'avaluació			<ul style="list-style-type: none"> - Peixos (preguntes) (Annexes) - Respostes (Annexes) - Instruccions canya de pescar (Annexes) 		

Desenvolupament i descripció detallat de la UD 4

1. Presentació de la sessió i contextualització (15')

Conjuntament s'exposa la temàtica de la sessió. El desenvolupament que es portarà a terme i les diferents dinàmiques. S'exposaran una altra vegada els diferents rols per poder portar a terme la sessió de manera positiva. Demanant motivació i respecte.

Després es realitzarà per part de les educadores una breu introducció davant els mètodes anticonceptius, la interrupció voluntària de l'embaràs i les malalties de transmissió sexual. D'una manera simple per tal d'ubicar als adolescents sobre el que treballarem.

2. Dinàmica central – Pesquem idees random (60')

Primerament es realitzen les canyes de pescar, amb les instruccions (Annex I).

Convidem als participants a separar-se en parelles o petits grups. A cadascun se li assigna una canya.

Els participants, s'asseuen en rotllana, al voltant dels peixos, que es troben distribuïts a terra amb el text cap avall. Arrenca la primera parella o grup de pescadors. Quan aconseguen pescar una de les targetes (Annex I) la llegeixen en veu alta i, després de llegir-la, han de dir si la informació és veritable o falsa i per què. En escoltar la resposta, l'educador/a pregunta a la resta si coincideix o no amb la resposta (Annex I).

Si hi hagués més d'una opinió, el primer equip a la dreta té el torn per a donar la seva opinió i argumentar-la. Si hi hagués altres opinions diferents, se'ls dóna lloc, sempre seguint l'ordre cap a la dreta. L'educador té l'última paraula sobre la validesa de la resposta, i decideix a quina parella de pescadors li correspon el peix: si als qui ho van pescar i van contestar correctament, o a la parella (o grup) que hagi donat primer una resposta correcta. Després, continua el torn amb l'equip de la dreta.

Es pot jugar fins que s'acabin els peixos o finalitzar quan l'educador/a ho determini (segons el temps disponible, el desenvolupament del debat, etcètera). Si s'acaba abans d'acabar amb els peixos, és important que no quedi cap grup sense jugar, per a donar les mateixes oportunitats a tots els participants. Guanya la parella o grup amb major quantitat de peixos. L'activitat busca posar informació en comú, no busca ressaltar als qui saben o deixar en evidència als qui no.

L'educador/a, ha de ser curós per no castigar els errors i entendre que les equivocacions son part de l'aprenentatge. Els dubtes es valoren perquè generen preguntes i buscar respostes, i els errors ajuden a créixer i a aprendre.

3. Dinàmica de tancament – Parlem amb la salut (45')

Després de la realització de la dinàmica central dels peixos, la infermera del CA Els Llimoners, parlarà sobre: mètodes anticonceptius, interrupció voluntària de l'embaràs i MTS. Factors de risc i factors de protecció que corresponen.

Es crearà un espai de seguretat per tal que els adolescents se sentin còmodes a preguntar dubtes i pensaments que poden tenir. La infermera desenvoluparà una part de formació, però una altra és en format conversa i espai de debat.

5.2.5. UD 5: Consentiment i desig – Desitgem-nos

Sessió 5: Consentiment i desig

Títol Desitgem-nos					
Destinatari:		Adolescents 14-16 anys			
Loc:		CA Els Llimoners. Sala de tallers	Temps:		2 hores
Objectius didàctics:					
<ul style="list-style-type: none"> - Identificar espais de consentiment - Reflexionar davant les relacions sexuals i afectives igualitàries - Previsió de les violències sexuals 					
Continguts			Metodologia	Temporalització	
Fets / Conceptes	Procediments	Actituds / Normes / Valors			120 min
<ul style="list-style-type: none"> - Desig sexual - Consentiment - La sexualitat en el gènere - Relacions sexuals 	<ul style="list-style-type: none"> - Reflexió conjunta - Reflexió dels espais personals - Desig 	<ul style="list-style-type: none"> - Coeducació - Implicació en la participació - Respecte entre tots i totes 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Presentació de la sessió 2. Dinàmica inicial - Aquest és el meu cercle 3. Dinàmica central - El tresor 4. Dinàmica tancament -Relatam el moment 	15' 30' 50' 25'	105' 75' 25' 0'
Avaluació			Bibliografia i recursos didàctics		
Observació directa analitzant el resultat de la participació Qüestionari d'avaluació			<ul style="list-style-type: none"> - Guix o rotulador - Papers - 4 bols 		

Desenvolupament i descripció detallat de la UD 5

1. Presentació de la sessió i contextualització (15')

Conjuntament s'exposa la temàtica de la sessió. El desenvolupament que es portarà a terme i les diferents dinàmiques. S'exposaran una altra vegada els diferents rols per poder portar a terme la sessió de manera positiva. Demanant motivació i respecte.

Després es realitzarà per part de les educadores una breu introducció davant els mètodes anticonceptius, la interrupció voluntària de l'embaràs i les malalties de transmissió sexual. D'una manera simple per tal d'ubicar als adolescents sobre el que treballarem.

2. Dinàmica inicial - Aquest és el meu cercle (30')

Cada participant busca en la sala polivalent un espai per ell i ella. Que representi el seu espai vital. Cal buscar el teu espai i respectar el dels altres. Respectant la convivència i unió de les persones.

Cadascú, dibuixa a terra amb un guix/rotulador, un cercle. El cercle que vulguin i de la manera que vulguin.

Després s'allibera una persona i el seu cercle queda eliminat, se li posa alguna cosa a sobre perquè s'entengui. Aquesta persona "alliberada" haurà de buscar que algú li deixi entrar al seu cercle. Quan algú el deixi entrar, s'allibera una altra. Així successivament fins que no hi càpiguen dins dels cercles.

Un cop veient la dificultat, es farà la reflexió de la diferència entre espais personals, i el consentiment perquè ens deixin entrar al seu espai. Si no demanes consentiment, no pots entrar ni envair l'espai personal d'algú. S'ha de demanar permís i respecte.

3. Dinàmica central - El desig (50')

- Cada persona apunta a uns paperets:
- Tres aspectes que són importants personalment per viure la sexualitat.
- Tres coses que no vols viure davant la sexualitat.
- Tres coses que canviaries davant la sexualitat.
- Tres qüestions que desitgis.

Després d'apuntar aquestes qüestions de manera calmada i tenint un moment per pensar. Després d'apuntar les qüestions a cada paperet, els posen a uns bols. Cada bol, per una pregunta de les plantejades.

Els paperets, després de manera anònima s'obriran, plantejaran i parlaran sobre les respostes. Desenvolupant una conclusió conjunta sobre cada pregunta, que s'apuntarà a una cartolina/pissarra.

4. Dinàmica de tancament - Relatem el moment (25')

Quan s'acaba la dinàmica central, abans que es dilueixi les sensacions del grup, es demana de desenvolupar una història tots i totes juntes. Exposant el primer que els hi vingui al cap.

Comença el dinamitzador, dient per exemple: -" Vet aquí que una vegada hi havia...?"; seguidament una altra persona completa la frase amb una altra qüestió, frase, paraula. Així ho farà cada persona participant. Així es va desenvolupant la història amb les aportacions de tots. En relació amb aquesta dinàmica de tancament, també es pot gravar i transcriure per poder-la tornar a llegir en un altre moment. O tenir-ho de record com a tancament de les qüestions a treballar.

S'ha de poder potenciar la creativitat del moment, intentant adjuntar alguns conceptes treballats durant el taller. Donant així un sentit a les qüestions treballades i apreses.

5.2.6. UD 6: Cicle menstrual – Escoltem-nos

Sessió 6: Cicle menstrual

Títol: Descubrim-nos					
Destinataris:		Espai no mixt. Persones adolescents menstruants de 14 a 16 anys			
Lloc:		CA Els Llimoners. Sala de tallers	Temps:		2 hores
Objectius didàctics:					
<ul style="list-style-type: none"> - Treballar els diferents conceptes del cicle menstrual - Entendre l'autocura des d'una visió positiva del cicle menstrual - Oferir informació i recursos davant la menstruació 					
Continguts			Metodologia		Temporalització
Fets / Conceptes	Procediments	Actituds / Normes / Valors			120 min
- Menstruació - Cos - Canvis - Cossos menstruants	- Coeducació - Expressió - Compartir - Autoconeixement	- Coeducació - Expressió - Compartir - Autoconeixement	1. Presentació de la sessió 2. Dinàmica inicial - Roda emocional, com ens afecta la menstruació 3. Dinàmica central – Formació sobre la menstruació 4. Dinàmica tancament - Diagrama	15' 15' 60' 30'	105' 90' 30' 0'
Avaluació			Bibliografia i recursos didàctics		
Observació directa analitzant el resultat de la participació Qüestionari d'avaluació			- Diagrama (Annexes) - Formació (Annexes)		

Desenvolupament i descripció detallat de la UD 6

1. Presentació de la sessió i contextualització (15')

Conjuntament s'exposa la temàtica de la sessió. El desenvolupament que es portarà a terme i les diferents dinàmiques. S'exposaran una altra vegada els diferents rols per poder portar a terme la sessió de manera positiva. Demanant motivació i respecte.

Després es realitzarà per part de les educadores una breu introducció davant el plantejament de treballar aquella sessió de manera no mixta, només amb les adolescents menstruants. D'una manera simple per tal d'ubicar a les adolescents sobre el que treballarem.

2. Dinàmica inicial - Roda emocional, com ens afecta la menstruació (15')

Plantejar de manera simple, com estem emocionalment davant la menstruació. Veure com es viu i com afecta el dia a dia. Situacions incòmodes o vivències al respecte.

3. Dinàmica central – Formació sobre la menstruació (60')

A partir de la formació realitzada per expressar la menstruació (Annex J), es planteja la formació. La realitzaran les educadores, com a conceptes i contingut relacionat amb la menstruació i els cossos menstruants.

4. Dinàmica de tancament – Diagrama (30')

Es plantejarà l'eina del diagrama menstrual (Annex J). El diagrama menstrual per poder registrar com s'està durant les diferents fases del cicle menstrual, també és una eina per poder establir un calendari a la menstruació.

5.2.7. UD 7: El coneixement del cos – Donem-nos

Sessió 7: El coneixement del cos

Títol Toquem-nos					
Destinatari:		Adolescents 14-16 anys			
Lloc:		CA Els Llimoners. Sala de tallers	Temps:		2 hores
Objectius didàctics:					
<ul style="list-style-type: none"> - Analitzar els canvis corporals i emocionals que hi ha durant l'adolescència - Oferir informació sobre l'autoconeixement i l'exploració del cos - Abordar els diferents cossos 					
Continguts			Metodologia		Temporalització
Fets / Conceptes	Procediments	Actituds / Normes / Valors			120 min
<ul style="list-style-type: none"> - Autoconeixement del cos - Canvis físics en l'adolescència - Cossos 	<ul style="list-style-type: none"> - Coeducació - Creativitat - Veiem i coneixem altres parts de les persones 	<ul style="list-style-type: none"> - Coeducació - Implicació en la participació - Respecte entre tots i totes 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Presentació de la sessió 2. Dinàmica inicial - Més que noms 3. Dinàmica central -Body paint 4. Dinàmica tancament – Pràctiques sexuals 		15' 15' 60' 30' 105' 90' 30' 0'
Avaluació			Bibliografia i recursos didàctics		
Observació directa analitzant el resultat de la participació Qüestionari d'avaluació			<ul style="list-style-type: none"> - Pintures amb base d'aigua - Post-its - Música - Pinzells 		

Desenvolupament i descripció detallat de la UD 7

1. Presentació de la sessió i contextualització (15')

Conjuntament s'exposa la temàtica de la sessió. El desenvolupament que es portarà a terme i les diferents dinàmiques. S'exposaran una altra vegada els diferents rols per poder portar a terme la sessió de manera positiva. Demanant motivació i respecte.

Després es realitzarà per part de les educadores una breu introducció davant l'autoconeixement del cos i els plaers. D'una manera simple per tal d'ubicar als adolescents sobre el que treballarem.

2. Dinàmica inicial - Més que noms (15')

El grup es posa en rotllana, i demanem que pensin durant dos minuts sobre alguna cosa seva que la resta no saben.

Tant pot ser una cosa que els hi agradi, com una anècdota, somni... bàsicament alguna cosa que els representi, però que la resta de companys/es no sàpiguen.

Un per un, exposaran el que vulguin dir. S'escoltarà a tothom.

Aquesta dinàmica d'inici, té la intenció de relaxar l'ambient i conèixer una mica més el grup.

Perquè per molt que visquin junts, sempre hi ha coses per compartir entre tots i totes.

3. Dinàmica central - Body Paint (60')

Es realitzaran parelles, lliures. Que cadascú es posi amb qui se sentí més còmode. Que s'ubiquin a un lloc de la sala que estiguin tranquils. Després es posarà música d'ambient. A partir de l'ambient tranquil, una de les persones de la parella s'estirarà i l'altra li pintarà el cos amb pintures. Pintant el que li vingui de gust. Al cap d'una estona es canviarà i es tornarà a pintar. De manera tranquil·la, pintant el cos de l'altra company/a.

4. Dinàmica de tancament – Pràctiques sexuals (30')

Repartirem post-its. Allà hauran de posar les pràctiques sexuals que coneguin. Després demanarem que les posin sobre una cartolina i les llegirem.

A partir de la lectura es plantejaran les següents qüestions:

- Quines pràctiques es repeteixen?
- Falta alguna?
- Som lliures en realitzar totes les pràctiques sexuals?
- Perquè algunes estan més acceptades que altres?
- es reflexionarà sobre els plaers i el cos.

5.2.8. UD 8: Violència de gènere i amor romàntic – Estimem-nos

Sessió 8: Violència de gènere i amor romàntic

Títol Estimem-nos						
Destinatari:		Adolescents 14-16 anys				
Lloc:		CA Els Llimoners. Sala de tallers	Temps:		2 hores	
Objectius didàctics:						
<ul style="list-style-type: none"> - Abordar els conceptes relacionats amb la violència de gènere i l'amor romàntic - Treballar els diferents tipus de violència - Identificar dinàmiques masculines 						
Continguts			Metodologia		Temporalització	
Fets / Conceptes	Procediments	Actituds / Normes / Valors			120 min	
<ul style="list-style-type: none"> - Autoconeixement del cos - Canvis físics en l'adolescència - Cossos 	<ul style="list-style-type: none"> - Desenvolupament d'idees - Concepcions i trencament d'idees preconcebudes 	<ul style="list-style-type: none"> - Coeducació - Implicació en la participació - Respecte entre tots i totes 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Presentació de la sessió 2. Dinàmica inicial - Bang Bang 3. Dinàmica central - Mitja taronja 4. Dinàmica tancament – Ens congelem 		<ul style="list-style-type: none"> 15' 30' 50' 25' 	<ul style="list-style-type: none"> 105' 75' 25' 0'
Avaluació			Bibliografia i recursos didàctics			
Observació directa analitzant el resultat de la participació Qüestionari d'avaluació			<ul style="list-style-type: none"> - Pissarra - Targetes mitja taronja (Annex) 			

Desenvolupament i descripció detallat de la UD 8

1. Presentació de la sessió i contextualització (15')

Conjuntament s'exposa la temàtica de la sessió. El desenvolupament que es portarà a terme i les diferents dinàmiques. S'exposaran una altra vegada els diferents rols per poder portar a terme la sessió de manera positiva. Demanant motivació i respecte.

Després es realitzarà per part de les educadores una breu introducció davant les violències de gènere i l'amor romàntic. D'una manera simple per tal d'ubicar als adolescents sobre el que treballarem.

2. Dinàmica inicial - Bang Bang (30')

Escrivim a la pissarra (o al paper de la paret) una paraula o varies (al centre), que formin un concepte relacionat amb el tema a treballar.

Per exemple: Gènere, sexe, orientació sexual, menstruació... La idea és poder escollir un terme relacionat amb el que es treballarà al taller.

Es demana als participants del taller que expressin el primer que els hi vingui al cap amb relació al terme exposat. Mentre van sortint qüestions, es van apuntant a la pissarra. Al voltant de la paraula apuntada al centre.

És molt important donar-li importància a totes les aportacions que surten, sense oblidar-ne cap. Per altra banda no se'ls ha d'obligar a participar. S'ha d'entendre que hi ha persones que prefereixen escoltar i estar en silenci. I en aquesta dinàmica és important respectar-ho.

A partir de la paraula plantejada, sortiran molts altres conceptes. Es pot intentar convidar a pensar com s'arriba a partir de la paraula plantejada, depenent de la persona, significats diferents, depenent de la història de vida i les experiències que han viscut.

Després de veure les qüestions que van sortint a partir de la paraula clau, s'ha d'exposar i parlar quins temes sortiran al taller i quins altres no. També es poden exposar altres paraules clau, importants, no exposades.

3. Dinàmica central - Mitja taronja (50')

El joc consisteix a buscar la teva mitja taronja.

Els participants aniran caminant per la sala buscant la seva parella. A cada persona se li reparteix una targeta amb unes característiques (Annex K). A través de preguntes, hauran de descobrir qui és del grup la seva mitja taronja. No podran fer preguntes directes, sinó que han de ser dins d'una conversa. Les targetes es reparteixen aleatòriament, i dins d'aquestes hi apareixen gustos personals i les preferències sexuals i afectives de la persona. Cada persona ha de llegir la targeta amb calma i crear el seu personatge. Després d'això és quan es busca per la sala.

Els participants van buscant, fins que veuen que no hi ha cap mitja taronja. Cadascú té característiques diferents. Després poden trobar-se entre grups de dues o tres persones que podrien ser compatibles. Però realment cada persona és única.

Després es realitza un debat, de si existeix o no la mitja taronja.

4. Dinàmica de tancament – Ens congelem (25')

Se separa el grup en dos equips. En un temps reduït d'entre 3-4 minuts. Es preparen, cada grup, una representació estàtica que expressi el que els hi ha semblat el taller. O que expressi alguna qüestió treballada/desenvolupada treballada durant el taller.

Cada grup escènicaament exposa l'escena.^[1] Si hi ha temps, es pot fer un feedback entre els dos grups. Comentant que es veu en l'escena, que s'expressa i per què.

Finalment es fa un comentari als participants. De com s'ha desenvolupat el taller, donant l'opinió del/s dinamitzadors/res.

5.2.9. UD 9: Relaciones afectives – Relacionem-nos

Sessió 9: Relacions afectives

Títol Relacionem-nos					
Destinatari:		Adolescents 14-16 anys			
Lloc:		CA Els Llimoners. Sala de tallers	Temps:		2 hores
Objectius didàctics:					
<ul style="list-style-type: none"> - Analitzar les relacions amb els altres - Valorar els aspectes positius dels companys - Entendre les relacions afectives 					
Continguts			Metodologia		Temporalització
Fets / Conceptes	Procediments	Actituds / Normes / Valors			120 min
- Relacions - Estratègies de treball - Els altres	- Reflexió - Escoltem als altres - Cuidem les relacions	- Coeducació - Implicació en la participació - Respecte entre tots i totes	1. Presentació de la sessió 2. Dinàmica inicial - La caixa - Coses boniques dels altres 3. Dinàmica central - Una mica més (resolem problemes) 4. Dinàmica tancament - Llegim la carta 5. Tancament del programa + qüestionari	15' 30' 20' 25' 30'	105' 75' 55' 30' 0'
Avaluació			Bibliografia i recursos didàctics		
Observació directa analitzant el resultat de la participació Qüestionari d'avaluació					

Desenvolupament i descripció detallat de la UD 9

1. Presentació de la sessió i contextualització (15')

Conjuntament s'exposa la temàtica de la sessió. El desenvolupament que es portarà a terme i les diferents dinàmiques. S'exposaran una altra vegada els diferents rols per poder portar a terme la sessió de manera positiva. Demanant motivació i respecte.

Després es realitzarà per part de les educadores una breu introducció davant l'autoconeixement del cos i els plaers. D'una manera simple per tal d'ubicar als adolescents sobre el que treballarem.

2. Dinàmica inicial - La caixa - Coses boniques dels altres (20')

A cada persona se li repartirà una caixa de paper. A cada caixa, la persona apuntarà el seu nom i la decorarà una mica al seu gust i les deixaran a algun lloc totes juntes. Després se'ls donarà fulls blancs partits per la meitat. Cada persona apuntarà una cosa bona de cada company/a i ho posarà dins la caixa que hi correspongui.

Al final tothom tindrà papers amb coses bones d'ell/a, a partir de la percepció dels altres. Se'ls ha de motivar a expressar qüestions que normalment no tenen espai per dir-ho als altres.

També la positivitat de transmetre les altres qualitats i coses bones que tenen. Ajuda a l'autoestima de la persona.

3. Dinàmica central - Una mica més (resolem problemes) (20')

Tothom es posa a terra a la gatzoneta. Al cap d'una estona en aquella posició els serà incòmode i s'hauran de moure. Quan s'hagin canviat de posició, es plantejarà la reflexió: No ens hem d'esperar a estar incòmodes per poder parlar i expressar les coses, de com ens sentim. Si no estem còmodes no és una bona posició davant una relació.

4. Dinàmica de tancament - Llegim la carta (20')

Es repartiran les cartes escrites durant la primera sessió del programa. Que respon: Com et veus personalment davant la sexualitat?

Cada participant llegirà internament que va escriure durant aquella sessió. I reflexionarà internament, si s'ha transformat i si hi ha hagut aprenentatge després de les 9 sessions.

5. Tancament del programa + qüestionari

Es realitzarà el tancament del programa, a partir de la reflexió conjunta d'experiències. Després es realitzaran els qüestionaris de satisfacció, per l'avaluació final del programa.

6. Aplicació

6.1. Gestió i organització interna

6.1.1. Recursos materials

El projecte d'intervenció està enfocat per realitzar-lo dins el CA Els Llimoners, dins l'espai del centre.

El material que està plantejat pel desenvolupament de cadascuna de les Unitats Didàctiques, està exposat i plantejat en cadascuna d'elles. Tot el material plantejat està disponible dins del centre, ja que són materials bàsics i senzills.

Tanmateix, les diferents Unitats Didàctiques es realitzaran dins els espais els quals disposa el centre. Tant espais interiors com exteriors, per tal de dur a terme més fàcilment el desenvolupament del projecte.

6.1.2. Recursos humans

L'equip que portarà a terme el projecte d'intervenció serà, l'equip d'educadores del cap de setmana del grup de grans. Aquest el formen dues educadores.

Aquestes dues educadores seran les encarregades del desenvolupament de les dinàmiques. Amb la coordinació amb els altres educadors i educadores que estan amb el grup dels grans, en altres torns (matí, nit i tardes).

Aquest grup d'educadores duran a terme reunions, per compartir el projecte i les diferents dinàmiques que realitzen.

També és necessari que tot l'equip que treballa amb els adolescents, tingui clar el procés del programa, per tal de donar interaccions positives davant els diferents plantejaments d'aprenentatge que es van desenvolupant.

Realitzar el procés conjuntament és necessari per generar un procés segur amb resultats positius.

6.1.3. Relacions internes

El CA els Llimoners com s'ha exposat en la contextualització del centre, El centre té un personal i una organització concreta. Trobem que hi ha, una directora, subdirector, un equip directiu amb vint-i-set educadors i educadores socials, personal administratiu, personal de servei i seguretat.

Després trobem la formació de l'equip tècnic multidisciplinari, amb un treballador social, una metgessa, tres infermeres, una psicòloga i una pedagoga.

El grup el qual està plantejat el projecte d'intervenció, és el grup dels grans, el qual el nombre de participants variarà segons el nombre d'ingressos hi hagi dins del centre. Per això el programa està pensat per tal de realitzar-lo tant amb un grup gran, com en un grup amb un nombre petit de persones. Està pensat per realitzar les Unitats Didàctiques sense problemes tot i la diversitat de joves. També s'han realitzat les diferents Unitats Didàctiques independents entre elles, per si algun adolescent ingressa al centre o algun altra marxa, puguin realitzar les dinàmiques que els hi coincideixi.

6.1.4. Relacions externes

El CA els Llimoners té diferents xarxes externes. Per la realització del programa d'intervenció serà molt important el treball amb la xarxa de salut que es troba dins del centre, de les pediatres i les infermeres. Per tal de realitzar en alguna Unitat Didàctica la relació amb aquests professionals i les accions que poden ensenyar als adolescents.

També es realitzarà una connexió amb el Centre Jove d'Atenció a les Sexualitats. Per res un recurs per treballar l'educació sexual, tant pels i les adolescents com els i les professionals del centre.

6.2. Calendari i pla d'actuació

Seguidament (següent pàgina), hi ha desenvolupat l'organigrama del projecte d'intervenció. On es troba exposat quan es realitzarà cada fase del projecte, quan es desenvoluparan les sessions, reunions i tasques a realitzar. També s'exposen les persones que duran a terme cada tasca i en la temporalitat que es realitzarà.

6.3. Pressupost/ Finançament

Com s'ha exposat anteriorment, el projecte té un cost material mínim, i tot el material que s'utilitza es troba dins del centre. No hi ha inversió econòmica de més per la seva realització.

Les professionals que duren a terme el programa, durant els dissabtes desenvolupen diferents activitats pels joves. En el moment de realitzar aquest programa, per tant, estan desenvolupant una programació diferent.

7. Avaluació

7.1. Avaluació inicial (diagnòstic) i de procés (unitat de programació)

L'avaluació s'ha creat durant la recerca del treball que es volia realitzar. A partir del contacte directe amb els adolescents del centre, s'ha investigat davant l'educació sexual, els adolescents i la importància davant l'educació social.

Aquesta recerca s'ha portat a terme a partir de l'anàlisi d'articles i documents científics. Fent recerca davant el marc legislatiu que emmarca la perspectiva de gènere i l'educació sexual integral.

De manera més concreta s'ha fet recerca davant les actuacions concretes amb adolescents tutelats, analitzant els factors de risc els quals es troben.

A partir de l'entrevista a l'educadora dels adolescents del CA Els Llimoners s'ha analitzat la problemàtica. Per l'aprofundiment de les necessitats dels adolescents davant l'educació sexual, s'ha realitzat un qüestionari als adolescents del CA Els Llimoners. On han pogut respondre de manera anònima sobre qüestions relacionades amb la temàtica de la investigació.

A partir de la realització de l'avaluació inicial s'ha desenvolupat un diagnòstic, i a partir d'aquest, les necessitats les quals emmarquen els adolescents del CA Els Llimoners en relació amb l'Educació Sexual. S'ha realitzat un ordre de prioritats justificat.

Per elaborar l'anàlisi de l'avaluació, s'ha utilitzat l'instrument SODA-MECA. Per poder donar una resposta més concreta a l'avaluació del programa.

Taula 2.*Instrument d'avaluació SODA MECA*

SODA (elements)	MECA (accions)
<p>El que es considera SATISFACTORI</p> <ul style="list-style-type: none"> - Bon equip d'educadores amb implicació - Diversitat en el grup d'adolescents, interculturalitat. Diferents perspectives culturals - Recursos suficients per desenvolupar el projecte d'intervenció. 	<p>MANTENIR-HO</p> <ul style="list-style-type: none"> - Tenir en compte la coeducació per treballar les intervencions - Aprofitar la perspectiva intercultural per analitzar les diferents percepcions - Aprofitar els recursos de l'espai de manera òptima - Crear les dinàmiques per aprendre i plantejar la necessitat de transformació social.
<p>OPORTUNITATS EXTERNES/INTERNES</p> <ul style="list-style-type: none"> - Fer un treball conjunt entre el grup adolescents - No necessitat de subvencions per dur a terme el projecte - Dinamització per part de les educadores referents pels adolescents 	<p>EXPLOTAR-LES a temps</p> <ul style="list-style-type: none"> - Aprofitar l'espai del projecte per tal de ser una via de comunicació per resoldre conflictes i situacions davant del grup. - Aprofitar els espais proporcionats per plantejar alternatives de dinàmiques quotidianes - Generar o potenciar coneixement en l'àmbit de l'educació sexual
<p>Quan una situació és DESFAVORABLE (debilitats internes/externes)</p> <ul style="list-style-type: none"> - Grup d'adolescents amb grans diferències - Equip d'educadores molt gran i amb poca comunicació - Diferències en el coneixement de l'educació sexual per part d'educadores socials - Poc aprofitament dels recursos que hi ha 	<p>CORREGIR-LA quan abans, per rendibilitzar el "temps de reacció"</p> <ul style="list-style-type: none"> - Veure la diversitat com una situació positiva i satisfactòria, per generar aprenentatge - Crear horitzontalitat en la comunicació entre les educadores del grup de grans. - Aprofitar els espais de comunicació entre el grup de joves - Que les educadores socials que tinguin més coneixement davant l'educació sexual i la perspectiva de gènere puguin compartir-ho amb els altres professionals
<p>Quan s'identifica alguna AMENAÇA EXTERNA/INTERNA</p> <ul style="list-style-type: none"> - Ingrés i alta dels adolescents durant l'aplicació del programa, el grup pot anar canviant 	<p>AFRONTAR-LA</p> <ul style="list-style-type: none"> - Ser conscients de la situació i analitzar com pot variar el grup, acompanyant en el procés.

Nota. Aquesta taula mostra l'anàlisi de l'instrument SODA-MECA.

7.2. Avaluació del procés

L'avaluació del procés, s'ha plantejat per realitzar-la durant la implementació del projecte. Aquestes s'aniran avaluant com es desenvolupa el procés. L'avaluació es realitzarà a partir d'avaluacions després de cada sessió (Annex 5), i a partir de l'observació de les educadores que ho dinamitzen. Aquesta observació es realitzarà de manera general i també s'apuntarà al Drive de seguiment. Aquest Drive el fan servir tots els educadors i educadores per emmarcar les diverses qüestions relatives als adolescents i al funcionament del centre.

7.2.1. Indicadors d'avaluació

A partir del model d'avaluació participatiu, en aquest apartat es desenvoluparan les preguntes d'avaluació. L'avaluació de les persones destinatàries del projecte, els adolescents. Es procedeix a les anàlisis de les sessions després de ser implementades, i a partir d'uns indicadors creats a partir dels diferents objectius plantejats en les unitats didàctiques.

Després de cada sessió també es desenvoluparà un espai de reflexió, per tal d'avaluar com s'ha desenvolupat.

7.2.2. Eficàcia

Amb els indicadors d'eficàcia podrem avaluar si s'ha pogut assolir l'objectiu general del projecte. Si la finalitat del plantejament inicial és l'esperat.

Taula 3.

Indicadors d'eficàcia

Indicador	Estàndard	Font de dades o verificació
QUALITATIU		
Es desenvolupa reflexió en espais crítics relacionant amb les temàtiques plantejades de l'educació sexual	Escala de valor: - Molt/Bastant/Poc/Gens Nivell òptim: - Molt (la gran part dels participants)	- Observació individual i grupal - Reflexió final
Es genera respecte entre les diferents maneres de pensar. S'aborda la diversitat positivament.	Escala de valor: - Molt/Bastant/Poc/Gens Nivell òptim:	- Observació individual i grupal - Reflexió final

	- Molt (la gran part dels participants)	
Hi ha un ordre i respecte davant les educadores que dinamitzen el programa	Escala de valor: - Molt/Bastant/Poc/Gens Nivell òptim: - Molt (la gran part dels participants)	- L'observació individual i grupal - La reflexió final
Es desenvolupa una dinàmica grupal amb ganes d'aprendre.	Escala de valor: - Molt/Bastant/Poc/Gens Nivell òptim: - Molt (la gran part dels participants)	- L'observació individual i grupal

Nota. Aquesta taula exposa els indicadors analitzats en l'eficàcia del projecte.

7.2.3. Eficiència

L'eficiència com a avaluació del desenvolupament de les unitats didàctiques i les dinàmiques de forma adequada.

Taula 4.

Indicadors d'eficiència

Indicador	Estàndard	Font de dades o verificació
QUANTITATIU		
Es desenvolupen de manera i forma adequada les dinàmiques	Escala de valor: - De 9 a 0 Nivell òptim: - 9, equivalent a totes les sessions	Qüestionari d'avaluació de les sessions
Hi ha temps necessari per poder desenvolupar els debats i les dinàmiques	Escala de valor: Del 9 a 0 Nivell òptim: 9, que equival a totes les sessions	Qüestionari d'avaluació de les sessions

Nota. Aquesta taula exposa els indicadors analitzats en l'eficiència del projecte.

7.2.4. Efectivitat

És el que respon als indicadors plantejats els quals s'ha arribat siguin efectius, i si entre l'eficiència i l'eficàcia hi ha una bona relació.

Taula 5.

Indicadors d'efectivitat

Indicador	Estàndard	Font de dades o verificació
QUALITATIU		
Els objectius plantejats donen resposta a les dinàmiques	Escala de valor: - Molt/Bastant/Poc/Gens Nivell òptim: Molt (els objectius responen de forma correcte)	L'Observació
Es mostra interès i motivació en les dinàmiques	Escala de valor: - Molt/Bastant/Poc/Gens Nivell òptim: - Molt (la gran part dels participants)	L'Observació

Nota. Aquesta taula exposa els indicadors analitzats en l'efectivitat del projecte.

7.2.5. Pertinència

A partir de la pertinència es valoren els objectius a partir dels indicadors, els quals engloben les necessitats diagnosticades

Taula 6.

Indicadors de pertinença

Indicador	Estàndard	Font de dades o verificació
QUALITATIU		
S'han assolit els objectius plantejats en el marc integral de l'educació sexual	Escala de valor: - Molt/Bastant/Poc/Gens Nivell òptim: - Molt (l'impacte que té en el desenvolupament de la seva vida)	Qüestionari final

Consciència de la importància de desenvolupar una perspectiva de gènere	Escala de valor: - Molt/Bastant/Poc/Gens Nivell òptim: - Molt (la gran part dels participants)	L'Observació
---	---	--------------

Nota. Aquesta taula exposa els indicadors analitzats en la pertinença del projecte.

7.2.6. Suficiència

L'avaluació del projecte a partir de l'assoliment dels objectius, a partir dels recursos necessaris per les dinàmiques.

Taula 7.

Indicadors de suficiència

Indicador	Estàndard	Font de dades o verificació
QUALITATIU		
Les sessions s'han desenvolupat amb el temps plantejat	Escala de valor: - Molt/Bastant/Gens Nivell òptim: - Molt (s'ha desenvolupat amb el temps previst)	Qüestionari d'avaluació de les sessions
Hi ha el material adequat pel desenvolupament de les sessions	Escala de valor: - Molt / Bastant / Poc / Gens Nivell òptim: - Molt (hi ha el material previst)	- Observació - Qüestionari d'avaluació de les sessions

Nota. Aquesta taula exposa els indicadors analitzats en la suficiència del projecte.

7.3. Instruments d'avaluació

En l'elaboració, planificació i implementació del projecte d'intervenció s'han d'utilitzar instruments per tal d'avaluar. Cada instruments d'avaluació plantejats s'utilitzarà en una les diferents fases.

7.3.1. Qüestionari de satisfacció als participants (Avaluació final) (Annex E)

El qüestionari serà un instrument per analitzar la perspectiva dels adolescents davant el projecte.

Es desenvoluparà de manera anònima, durant l'inici i el final del projecte. Per tal de veure l'evolució de les percepcions. També quines millores plantegen davant el projecte d'intervenció.

Els qüestionaris estan plantejats amb català i castellà, perquè tothom ho pugui desenvolupar amb l'idioma que més còmode se senti, ja que molts adolescents no parlen català.

7.3.2. Qüestionari final als educadors i educadores (Avaluació final) (Annex F)

El qüestionari serà un instrument semblant al dels adolescents. La seva aplicació es realitzarà només en l'avaluació final del projecte. Per veure quines son les percepcions que han tingut després de realitzar el projecte.

El plantejament d'aquest qüestionari també s'ha realitzat en català i castellà per poder donar opció a realitzar-ho com es senti més còmode la persona.

7.3.3. Qüestionari avaluació del procés (Avaluació del procés) (Annex D)

Al final de cada sessió es desenvoluparà un qüestionari a partir d'una plantilla desenvolupada (Annex). Respondrà les qüestions subjectives davant del desenvolupament de la sessió. A partir del criteri de les educadores.

7.3.4. Observació grupal i individual (Avaluació del procés)

Durant la dinamització de les sessions, en el desenvolupament de les dinàmiques, les presentacions i les reflexions. Les educadores observaran, com desenvolupa la part del comportament dels adolescents. De quina manera es porta a terme les sessions, els rols i les reaccions dels participants.

En les reunions d'equip es posarà en comú amb els altres educadors i educadores, per tal de veure quines actituds i rols s'han desenvolupat.

S'apuntarà també en el drive de l'equip d'educadors i educadores, la observació del desenvolupament de les sessions. Per tal de que quedi constància com ha anat. També s'apuntarà en el Drive aportacions individuals si son necessàries, per tenir al dia a les tutoritzacions individuals, de les qüestions.

7.3.5. SODA-MECA (Avaluació inicial) (Taula 2)

La SODA-MECA, respon a l'avaluació inicial, abans de la creació del projecte, de les fortaleces i les amenaces. També les fortaleces i debilitats davant el grup el qual es planteja la realització del projecte d'intervenció. Veient les limitacions i fortaleces que poden tenir.

Serveix per plantejar més informació per realitzar el diagnosi. Serveix per tal de tenir una perspectiva més àmplia de la situació i poder preveure i analitzar alguns factors. Per tal de millorar la implementació i plantejament del projecte.

7.4. Avaluació de resultats i impacte

El plantejament del projecte d'intervenció té una durada limitada. Per tant hi ha més facilitat realitzar una avaluació final.

S'ha plantejat la última sessió de tancament, fent revisió del conjunt de dinàmiques i sessions. Per realitzar un tancament avaluatiu conjunt entre tots i totes els participants, i que, de manera visual representi l'aprenentatge desenvolupat.

És una avaluació qualitativa, que agrupa el desenvolupament del procés que s'ha desenvolupat per part dels adolescents el programa.

De manera col·lectiva es plantejarà el tancament, però també de forma individualitzada poder auto-analitzar l'aprenentatge desenvolupat.

Durant l'última sessió es podran veure els resultats que s'han desenvolupat, si són positius i si s'ha generat aprenentatge. Per veure si la realització i la planificació de la intervenció sigui la correcte. Utilitzant l'observació en l'avaluació final i d'impacte, portarà a realitzar l'anàlisi conjuntament amb el grup, veient la coresponsabilitat i responsabilitat individual davant el treball de l'educació sexual.

8. Conclusions

L'educació sexual és essencial pel desenvolupament de les persones en molts àmbits, emocionalment, físicament, socialment, entre d'altres. S'ha de poder treballar i obrint aprenentatge en els espais educatius.

El projecte es basa en la necessitat dels adolescents en ser participants de la seva vida i les seves decisions, amb la necessitat de poder adquirir una informació de qualitat i real. Per tal de poder generar unes competències per construir un entorn segur, davant les relacions interpersonals i la relació amb un mateix/a.

Treballar amb els adolescents la consciència i la responsabilitat davant les actituds, portaran a treballar els factors de protecció que els emmarcarà tota la seva vida. Tenint diferents perspectives per afrontar els moments vitals que es trobaran. Conèixer, reconèixer i expressar, posant nom a les diferents qüestions i dubtes que es desenvolupen a l'etapa del cicle vital de l'adolescència. Un treball plantejat a partir de les cures. Sense generar un gran ventall de coneixements, sinó una introducció i marc de coneixement davant l'educació sexual. Posant èmfasis en el qüestionament de l'entorn que els envolta, i els diferents espais de transformació. Ha de ser un punt clau i facilitador d'aprenentatge, aprofitant l'espai educatiu del CA Els Llimoners, amb els adolescents en situació de risc.

Les Unitats Didàctiques estan plantejades en tocar i treballar els diferents conceptes i línies generals de l'educació sexual.

L'adolescent ha de ser el protagonista del seu procés d'aprenentatge. Decidint aprendre, qüestionar-se i avançar en la concepció dels seus espais personals. Davant la construcció de les relacions humanes i la coneixença de la sexualitat, individual o relacional.

En el plantejament del projecte s'emmarquen punt fort i punts febles. Els quals condicionen el seu desenvolupament en l'aplicació de l'acció educativa. Com a punts forts, trobem un projecte planificat i concís. Amb una temporalitat concreta, davant l'estada dels adolescents al centre i les diferents situacions que els acompanyen. Són sessions plantejades de manera independent. Per la possible, i no recomanable, realització de les sessions intermitentment. Com a punts febles, seguint amb la línia, trobem la disposició del grup, ja que depèn de cada situació, pot ser que hi hagi alteracions en el nombre d'adolescents al grup. Arran d'entrades o sortides del CA.

L'educació social té la responsabilitat d'educar dins dels centres residencials, amb una perspectiva d'acompanyament integral. Aquesta responsabilitat es genera davant el dia a dia dels infants, per tant directament amb l'educació sexual. És important seguir amb unes línies educatives i coeducadores per part dels agents educatius. Ja que són els referents dels adolescents en el desenvolupament de la seva vida i la seva persona.

És important poder remarcar la importància d'implicar a tots els professionals en la intervenció i treball de l'educació sexual i la perspectiva de gènere. No és una temàtica desconeguda, però passa desapercibuda i pocs es responsabilitzen de la seva intervenció. La construcció del treball s'ha emmarcat com s'ha exposat prèviament, amb una base conceptual i bàsica. Podent donar cobertura les desigualtats, rols, informacions falses, relacions sexuals primerenques, dubtes... entre altres preguntes que tenen els adolescents davant l'educació sexual. El programa a partir de l'acció positiva i segura a partir de l'autoconeixement i la construcció de relacions segures.

Com a línies de futur, a partir del plantejament del projecte. Responsabilitzar i implicar l'educació social i per tant als educadors i educadores socials en el treball de l'educació sexual i tot el que ho engloba.

9. Bibliografía

- Alvarado Thimeos, J. (2015). Educación sexual preventiva en adolescentes. *Contextos*, (29), 25–42. Recuperat a: http://www.umce.cl/joomlatools-files/docman-files/universidad/revistas/contextos/N29_02.pdf
- Amorós, C., de Miguel, A. I Rocha, M. (2018). *Historia de la teoría Feminista*. Editorial Melusina. 1a Edició.
- Bardón Álvarez, F., Cardona Palmer, À., de Poo Peña, D., Gimeno Mengual, I., González Rodríguez, M., López García, F., Sánchez Sánchez, P., Trasancos Bimendi, M. And Zafra Lizcano, R., 2013. *Guía de Corresponsabilidad*. Madrid: Organización de Mujeres de Confederación Intersindical y Organización de Mujeres de STES-Intersindical. Recuperat a: <https://www.inmujeres.gob.es/areastematicas/areaeducacion/materialesdidacticos/docs/guiacorresponsabilidad.pdf>
- Bas-Peña, E., Pérez-de-Guzmán, V. Y Vargas-Vergara, M. (2014). Contribución de la lectura a la formación en género en el Grado de Educación Social: Estudio descriptivo y censal. *Ocnos*, 12, 129-148. Recuperat a: <http://www.revista.uclm.es/index.php/ocnos/article/view/524>
- Boccardi, F. G. (2015). El giro afectivo de la educación sexual. Una lectura de los materiales didácticos del programa nacional de educación sexual integral. *Revista De La Escuela De Ciencias De La Educación*, (9). Recuperat a: <https://doi.org/10.35305/rece.v0i9.200>
- Bonal, X. (1997). *Las actitudes del profesorado ante la coeducación: propuestas de intervención*. (1 ed.).
- Bornstein, R. F. (1998). Implicit and self-attributed dependence needs in dependent and histrionic personality disorders. *Journal of Personality Assessment*, 71 (1), 1-14
- Bourdieu, P. (2000). *La dominació masculina*. Edicions 62: Barcelona. Pàgines 36 a la 59.
- Butler, J. (1990). *El Género en disputa*. Barcelona: Paidós, 2007. Pàgines 263-275.
- Florenzano Urzúa, R. (1998). *El adolescente y sus conductas de riesgo*. Santiago: Ediciones Universidad Católica de Chile.
- Foucault, M. (2006). *Histoire de la sexualité. 1. La volonté de savoir*. Paris : Gallimard.

- Garcia Molsosa, M. (2016). Factors que condicionen l'experiència i els resultats escolars dels infants tutelats residents en CRAE. Revisió de la literatura. *Pedagogia i Treball Social. Revista de Ciències Socials Aplicades*, 5 (2), 52-72
- Herrera Santi, Patricia. (1999). Principales factores de riesgo psicológicos y sociales en el adolescente. *Revista Cubana de Pediatría*, 71(1), 39-42. Recuperat a: http://scielo.sld.cu/scielo.php?Script=sci_arttext&pid=S0034-75311999000100006&lng=es&tlng=pt.
- Kohlberg, L. (1981). *The philosophy of moral development: Moral stages and the idea of justice*. San Francisco: Harper & Row.
- L'Associació de Drets Sexuals i Reproductius. (2019). Informe 2019 L'Observatori de Drets Sexuals i Reproductius. Ajuntament de Barcelona.
- Ley Orgánica 2/2006, de 3 de mayo, de Educación. Boletín Oficial del Estado, no 106, (2006). Recuperat a: www.boe.es/boe/dias/2006/05/04/pdfs/A17158-17207.pdf
- Ley Orgánica 2/2010, de 3 de marzo, de salud sexual y reproductiva y de la interrupción voluntaria del embarazo. Boletín Oficial del Estado, no 55, (4-3-2010). Recuperat a: www.boe.es/boe/dias/2010/03/04/pdfs/BOE-A-2010-3514.pdf
- Llosada Gistau, J. (2017). El benestar subjectiu dels adolescents tutelats en acolliment residencial i familiar a Catalunya. Universitat de Girona.
- Macionis, J., Plummer, K. (2011). *Sociologia. Quarta Edició*. Pearson. Capítol 12: Género y Sexualidad. Pègines 334-367.
- Marzo Arpón, M., (2009). Educador social i infància en situació de risc l'atenció residencial a infants i adolescents a Catalunya. Col·lecció: Infància i Adolescència. Núm. 1. Generalitat de Catalunya. Departament d'Acció Social i Ciutadania. Secretaria d'Infància i Adolescència.
- Observatorio para la Igualdad de Oportunidades. (2008). *Guía de Coeducación: Síntesis sobre la Educación para la Igualdad de Oportunidades entre Mujeres y Hombres*. Madrid. Instituto de la Mujer (Ministerio de Igualdad). Recuperat a: <https://www.inmujer.gob.es/observatorios/observigualdad/estudiosinformes/docs/009-guia.pdf>
- Pastor, rosa (2004): *Cuerpo y género: representación e imagen corporal*. En Barberá, E. Y Martínez Benlloch, I. (coords.), *Psicología y Género*, 217-239. Madrid: Pearson.

- Patriarcat teoritzant. Walby, S. , 1990 , Oxford: Basil Blackwell . 229 pàg.
- Pineda Pérez, S., & Aliño Santiago, M. (2013). Capitulo 1. El concepto de adolescencia. Manual de Prácticas Clínicas Para La Atención Integral a La Salud En La Adolescencia, 15–23.
- Rodríguez Duran, A., Nardini, K. (2021). Informe Rompiendo Moldes: Construir vidas sin violencias machistas. Comprender imaginarios sociales entre la población adolescente y joven. Oxfam Intermón. Centre Jove d'Atenció a les Sexualitats.
- Sociología Macionis, John J. Plummer, Ken .(2011), Editorial: Pearson Educación Fecha de la edición: (2011) Madrid. España Edición número: 4ª ed.
- Subirats Martori, M., (1994). Conquistar la igualdad: la coeducación hoy. Revista Iberoamericana de Educación. Número 6. Organización de Estados Iberoamericanos
- Torres San Miguel, L. (2010). Nuevos retos para la escuela coeducativa. Iniciativas y experiencias para la prevención de la violencia de género en las aulas: Una mirada general. Tabanque Revista pedagógica, 23, pp. 15-44. Universidad de Valladolid.
- UNESCO. (2012). UIS: *Institute for Statics*.
- UNICEF, (2012). WHO- World Health Organization.
- Unidad contra la Violencia de Género. (2011). Ayuntamiento de Sevilla. Sensibilización y Prevención de la Violencia de Género: Material de formación. Servicio de la Mujer. Área de Familia, Asuntos Sociales y Zonas de Especial Actuación.
- Volkmar, Sigusch (1991). Cambio de genero. Hamburgo,
- Weeks,J. (1998), *Sexualidad*. Ed. Paidós. México D.F.
- West, Candace; Zimmerman, Don H. (1987). "Fer gènere". *Gènere i societat* . 1 (2): 125–151.